

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1942.

Första kammaren.

Nr 10.

Tisdagen den 3 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 88, angående anslag till skyddsläkemedel åt vissa kvinnor och barn; samt

nr 89, angående befrielse för arrendatorn B. Landin från skyldigheten att betala viss husröteersättning.

Justerades protokollen för den 25 och den 28 nästlidne februari.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatens andra huvudtitel, avseende anslagen inom justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av vissa haverikostnader; samt

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande kapitalinvestering för budgetåret 1942/43 i luftfartsfonden.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser jordbruksdepartementets verksamhetsområde;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett till S:t Sigfrids sjukhus i Växjö upplåtet område;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för O. Damberg m. fl. från viss betalningsskyldighet; samt

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för A. Viktorsson från betalningsskyldighet till kronan på grund av virkesköp.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.; och

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om kungörande i kyrka.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 75, angående stat för luftfartsfonden för budgetåret 1942/43;
nr 78, angående anvisande å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 av anslag till reparationer m. m.; och
nr 79, angående ändrade grunder för långtidstillägg åt vissa värnpliktiga.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 80, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 82, angående vissa ändringar av bestämmelserna rörande rekreativresor för personal vid försvarsväsendet med tjänstgöringsort i Boden m. m.; och
nr 83, angående anslag till viss godsvagnsutrustning för statens järnvägar.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 84, med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 85, med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m.

Herr **Sylwan**: Herr talman! Med hänsyn till omfattningen av det i Kungl. Maj:ts proposition nr 85, med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m., avsedda ärendet tillåter jag mig anhålla, att kammaren måtte medgiva utsträckning av tiden för avlämnande av motioner i anledning av sagda proposition till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades den nu föredragna kungl. propositionen till bevillningsutskottet.

På sedermera gjord proposition beslöt kammaren, med bifall till herr *Sylwans* därom framställda yrkande, medgiva, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågakarande proposition, nr 85, utsträcktes till det sammanträde, som infölle näst efter 20 dagar från propositionens avlämnande.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 86, angående beredande av sjukvård i Sverige åt barn från Finland.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 87, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av utsköpningslagen, m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av herr *Andersson, Per*, m. fl. väckta motionen, nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstillägg under första halvåret 1942 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 10 och 29—38, bevillningsutskottets betänkanden nr 2 och 3, sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtanden nr 1—3 samt särskilda utskottets memorial nr 1.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 88 och 89.

Herr *Johanson, Karl Emil*, avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstillägg under första halvåret 1942 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m.

Motionen bordlades.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.10 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 4 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 81, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.;

nr 93, med förslag till förordning om semesterersättning m. m. till vissa över stat anställda för militär tjänstgöringstid under år 1940;

nr 95, angående rörelsekapital för domänverket; och

nr 96, angående anslag till värmeisolationsförsök i växthus.

De kungl. propositionerna föredrogs var för sig och blevo därvid bordlagda.

*Ang. värn-
plikttjänst-
görings tillgo-
doräknande
såsom merit.*

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet **Wigforss**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Wagnssons interpellation angående värnplikttjänstgörings tillgodoräknande såsom merit, erhöll ordet och anförde: Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Wagnsson till mig framställt den frågan, huruvida jag vore »beredd att åstadkomma skyndsamt utredning i frågan rörande värnplikttjänstgöringens tillgodoräkning såsom merit samt hos Kungl. Maj:t tillstyrka utfärdandet av snara föreskrifter i denna fråga».

Det spörsmål, som interpellanten sålunda berört, utgör endast en del, om ock en viktig del, av hela det problemkomplex, som för såväl de statsanställda som andra löntagare uppkommit till följd av de talrika inkallelserna till beredskapstjänstgöring. Jag anser mig böra vid besvarande av interpellantens fråga något beröra detta problemkomplex i dess helhet, såvitt angår de statsanställda och vissa andra i allmän tjänst anställda. Jag får be kammarens ledamöter om ursäkt för att det svar, som nu följer, blir synnerligen långt och synnerligen detaljerat, men det är det enda sättet att överhuvud taget svara på denna fråga.

Omedelbart efter det att i början av september 1939 beslut meddelats om intagande av förstärkt försvarsberedskap, igångsattes en undersökning för att utreda vilka åtgärder som borde vidtagas för att lindra eller eliminera de ogynnsamma *ekonomiska* verkningar, som beredskapstjänstgöringen kunde komma att medföra för stora grupper av personal i statens tjänst — såväl tjänstemän som arbetare — därigenom, att de anställda genom inkallelse till en ofta långvarig beredskapstjänstgöring rycktes från sina civila tjänster eller anställningar och nödgades, såsom gällande civila avlöningsbestämmelser vore avfattade, gå helt eller delvis miste om sin civila lön under tiden för inkallelsen. Väl voro såväl i de tidigare gällande civila avlöningsförfattningarna som ock i de nya avlöningsreglementen, vilka trädde i kraft den 1 juli 1939, intagna vissa bestämmelser angående avlöning i den civila befattningen under militär tjänstgöring, men dessa avsågo i huvudsak sådan personal, som vunnit ordinarie eller extra ordinarie anställning, och beträffande de extra

Ang. värnpliktstjänstgörings tillgodoräknande såsom merit. (Forts.)
ordinarie befattningshavarna voro bestämmelserna mindre lämpliga för sådana inkallelser, om vilka det nu var fråga.

Vad angår arbetare i statens tjänst funnos i vissa kollektivavtal bestämmelser intagna om bibehållande delvis av avlöning under militärtjänstgöring.

Då det kunde förutses, att inkallade värnpliktiga komme att kvarhållas i beredskapstjänstgöring under en avsevärd tid, framstod det för mig som en angelägenhet av vikt att söka ordna avlöningsförhållandena under beredskapstjänstgöringen för sådana talrika grupper av statsanställda som extra ordinarie tjänstemän, extra tjänstemän och aspiranter, icke-ordinarie befattningshavare avlönade med arvoden m. fl. samt arbetare i statens tjänst.

En promemoria i ärendet upprättades därför inom finansdepartementet och utremitterades till ett flertal ämbetsverk och myndigheter. Ärendet anmäldes därefter inför Kungl. Maj:t den 29 september 1939, varvid beslöts utfärdande av en allmän kungörelse i ämnet. Denna kungörelse, nr 749, gick i huvudsak ut på att bereda den statsanställda icke-ordinarie personal, som inkallades till *värnpliktstjänstgöring* i anledning av den anbefallda förstärkta försvarsberedskapen, en vidgad rätt till avlöning från den civila anställningen i jämförelse med vad avlöningsförfattningarna medgävo.

Genom en den 22 december 1939 utfärdad särskild kungörelse utsträcktes bestämmelserna i kungörelsen nr 749 att gälla även under partiell mobilisering. Sedermera har genom en den 22 november 1940 vidtagen ändring i 1939 års bestämmelser den inskränkningen genomförts, att värnpliktig tjänsteman, som tillhör de till första värnpliktstjänstgöring inkallade yngsta årsklasserna, icke får åtnjuta i bestämmelserna angiven löneförmån, med mindre han fullgjort sådan tjänstgöring under minst 210 dagar.

I anslutning till de sålunda meddelade generella föreskrifterna har Kungl. Maj:t genom särskilda brev utfärdat bestämmelser angående avlöning under värnpliktstjänstgöring för vissa särskilda grupper av befattningshavare, nämligen för vissa icke-ordinarie tjänstemän vid hovrätterna, domsagorna och vattendomstolarna samt för extra laboratorer, docentstipendiater samt vissa amanuenser m. fl. vid universiteten och karolinska mediko-kirurgiska institutet.

I fråga slutligen om arbetare i statens tjänst förklarade Kungl. Maj:t i cirkulär till statsmyndigheterna den 3 november och den 22 december 1939 hinder icke möta att, där ej anställningen var av allenast tillfällig art, utbetala särskild ersättning, i allmänhet motsvarande sjukavlöningen, under värnplikts-tjänstgöringen.

Den redogörelse, som nu lämnats, har genomgående avsett avlöningsförmånernas reglerande under sådan beredskapstjänstgöring, som statsanställd har att fullgöra i egenskap av *värnpliktig*. I fråga om annan militärtjänstgöring — jag syftar härvid på den militära tjänstgöring, som åligger en civil stats-tjänsteman i egenskap av beställningshavare i reserven, å reservstat eller å övergångsstat eller såsom officer i väg- och vattenbyggnadskåren eller såsom konstituerad landstormsofficer — hava också särskilda bestämmelser om avlöning i den civila tjänsten utfärdats, men dessa hava givetvis kunnat göras snävare, alldenstund en sådan tjänsteman under sin militära tjänstgöring upp-bär en betydligt gynnsammare ersättning från försvarsväsendet. Den genom-gående principen i de kungörelser, som i detta hänseende utfärdats, har varit, att den civila lönen skall helt avstås under inkallelsetiden men att, där lönen från försvarsväsendet är mindre än den civila lönen, vederbörande äger å den civila tjänsten utfå skillnaden. Härigenom har alltså en sådan tjänsteman under sin beredskapstjänstgöring garanterats minst samma löneinkomst, som han uppburit under sin civila tjänstgöring.

I detta sammanhang torde också få erinras om de stora grupper av befatt-

Ang. värnpliktstjänstgörings tillgodoräknande såsom merit. (Forts.)
 ningshavare, för vilka avlöningsförhållandena, ehuru de icke äro statsanställda, reglerats genom av Kungl. Maj:t efter riksdagens hörande utfärdade avlöningsreglementen. Detta gäller för lärarpersonalen vid de högre kommunala skolorna — kommunala flickskolor m. fl. — samt folk- och småskolans stora lärarkår. För samtliga dessa lärare finnas numera särskilda föreskrifter om avlöning under militär beredskapstjänstgöring av i huvudsak samma innehåll, som tillämpas för statens egna befattningshavare. Förutom för dessa lärargrupper hava särskilda bestämmelser angående lön under militärtjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering meddelats för vissa andra befattningshavaregrupper i det allmänna tjänst, såsom i fråga om vissa lärare vid statsunderstödda folkhögskolor, vissa lärare vid privatläroverk, vissa övningslärare vid folk- och småskolor och vid fortsättningsskolor m. fl., vissa lärare vid statsunderstödda lantbruks- och lantmannaskolor, med statsbidrag avlönade sekreterare hos hushållningssällskap ävensom jordbruks- och mejerikonsoleter samt vissa extra ordinarie präster.

Det är emellertid icke endast i avseende å de civila löneförmånerna under själva beredskapstjänstgöringen, som staten sålunda sökt tillgodose sina befattningshavare, utan även i ett annat lönehänseende. Jag syftar härvid på den s. k. lönetursrätten. Under nuvarande förhållanden har det ansetts skäligt att betydligt utvidga denna rätt, och enligt en efter riksdagens hörande den 2 juli 1940 utfärdad kungörelse får en tjänsteman, som lyder under civila avlöningsreglementet eller civila eller militära icke-ordinariereglementet eller något av de av Kungl. Maj:t utfärdade avlöningsreglementena för kommunala lärare, räkna lönetur även för den tid han tjänstgör vid försvarsväsendet såsom konstituerad landstormsofficer eller såsom medlem av vissa frivilliga försvarsorganisationer, såsom frivilliga automobilkåren, frivilliga motorcykelkåren, frivilliga röda korset m. fl.

Interpellanten har erinrat om en av överbefälhavaren över rikets försvarskrafter till chefen för försvarsdepartementet i november 1940 ingiven, sedermera till finansdepartementet överlämnad framställning, däri begärts en närmare utredning, vilka åtgärder borde vidtagas för att motarbeta de olägenheter eller personliga svårigheter i skilda hänseenden, som inkallelserna till beredskapstjänstgöring medförde för de värnpliktiga. Till en början må då framhållas, att interpellanten genom sin interpellation fäst uppmärksamheten allenast vid en av de i överbefälhavarens skrivelse antydda åtgärderna. Den utredning, som överbefälhavaren i sin skrivelse påyrkat, har avsett frågor av olika art, såsom:

- 1) möjligheten att bereda lindring i föreskrivna tider för kompetensprovs avläggande;
- 2) möjligheten att sänka anställningsfordringarna i något eller några hänseenden för värnpliktiga, som längre tid fullgjort beredskapstjänst;
- 3) möjligheten att i större eller mindre utsträckning medräkna beredskapstiden vid tjänstårsberäkning samt
- 4) eventuell viss företrädesrätt vid befattningars tillsättande.

Detta utredningsprogram har sålunda haft en vidare syftning än den utredning, interpellanten ifrågasatt, och följaktligen nödvändiggjort överväganden av mera omfattande art.

Innan jag emellertid ingår på en redogörelse för den behandling, överbefälhavarens skrivelse erhållit, och det resultat, som därav följt, anser jag mig böra framhålla, att de spörsmål, som det här är fråga om, varit tekniskt sett betydligt svårare att bemästra än då fråga varit före att ordna de värnpliktiga statsanställdas avlöningsförhållanden i den civila tjänsten under tiden för bered-

Ang. värnpliktstjänstgörings tillgodoräkande såsom merit. (Forts.) skapstjänstgöringen. Det säger sig självt, att med de vitt skilda kompetenskrav och de olika krav i avseende å praktisk utbildning, föregående tjänstgöring m. m., som ställas på sökande till olika befattningar, det måste ställa sig mycket vanskligt att genom generella föreskrifter söka eliminera olägenheterna av beredskapstjänstgöringen genom ett eftergivande i ett eller annat hänseende av kvalifikationskraven, exempelvis genom att frånträda kravet på viss tids provtjänstgöring, genomgående av fackutbildningskurs eller dylikt. Man får härvid icke bortse från, att de föreskrifter i fråga om teoretisk eller praktisk kompetens, i fråga om viss tids föregående tjänstgöring o. s. v., som meddelats för tillträde till olika slag av anställningar och tjänster, tillkommit för att garantera staten kvalificerade tjänst innehavare. Det må också framhållas, att man hittills på olika håll ställt sig tveksam inför lämpligheten överhuvud taget att på detta område reglerande ingripa genom åtgärder av mera allmän karaktär, vilken tveksamhet också riksdagen ådagalagt vid behandlingen av vissa år 1940 i ämnet väckta motioner.

Med anledning av överbefälhavarens skrivelse upprättades, efter ingående överväganden, inom finansdepartementets lönebyrå en den 15 februari 1941 dagtecknad promemoria i ämnet, däri närmare utvecklades de åtgöranden i olika hänseenden, som vore tänkbara för att främja de av överbefälhavaren angivna syftemålen. Promemorian utställdes för yttrande till ett stort antal ämbetsverk och myndigheter, och under våren 1941 inkommo till följd härav ett 50-tal yttranden, däribland även skrivelser från några personalsammanslutningar. Det omfattande utredningsmaterial, som nu förelåg, bearbetades härefter inom departementet. Den 13 februari i år anmälde jag detsamma för Kungl. Maj:t, som därvid beslöt utfärda tvenne författningar i ämnet, nämligen *dels* en kungörelse angående undantag i vissa fall från gällande bestämmelser om åldersgräns för anställning i statens tjänst m. m., *dels* ock ett cirkulär till statsmyndigheterna angående beredande av vissa lättnader i anställnings- och befordringshänseende för statsanställda, som fullgjorde beredskapstjänstgöring. Samma dag beslöt Kungl. Maj:t på chefens för eklestastikdepartementet föredragning utfärda särskild kungörelse, innefattande föreskrifter om tillgodoräkande av militär beredskapstjänstgöring vid tillsättande av vissa lärartjänster. Beträffande innehållet i dessa författningar torde jag få meddela följande.

I de av Kungl. Maj:t utfärdade instruktionerna för vissa verk finnes stadgat, att ordinarie anställning icke må vinnas av den som överskridit viss ålder. Likaså är i stadgarna för vissa läroanstalter föreskriven viss åldersgräns för inträde såsom elev. Då det ansetts rimligt, att den, som på grund av beredskapstjänstgöring av längre varaktighet blivit hindrad att inom föreskriven åldersgräns söka och erhålla befattning vid sådant verk eller vinna inträda vid en dylik läroanstalt, icke skall nödgas stå tillbaka, har, såsom i den inom finansdepartementet upprättade promemorian också hade ifrågasatts, genom den nu utfärdade kungörelsen vederbörande myndighet medgivits generell rätt att meddela dispens från instruktionsbestämmelserna på denna punkt.

De lättnader i övrigt för inkallade statsanställda, som avsågos i den av överbefälhavaren angivna skrivelserna och närmare utvecklats i promemorian, hava sammanfattats i det nyss nämnda, av Kungl. Maj:t utfärdade cirkuläret till statsmyndigheterna. Under den fortsatta beredningen av förevarande ärende har det — av skäl som redan antytts — visat sig vara förenat med mycket stora svårigheter att på detta område ingripa reglerande genom direkta och för myndigheterna i allo bindande bestämmelser. Jag har därför ansett det lämpligast vara, att man här inskränker sig — åtminstone tills vidare — till mera allmänna anvisningar och rekommendationer, att, där så utan men för statstjänsten kan ske, iakttagas av myndigheterna vid behandling av anställnings- och be-

Ang. värnpliktstjänstgörings tillgodoräknande såsom merit. (Forts.)
fordringsärenden, och jag har funnit stöd för en sådan uppfattning i de av myndigheterna avgivna utlåtandena.

I punkten I av cirkuläret har utsagts, att där myndighet meddelat föreskrift om att för erhållande av anställning hos eller befordran till befattning vid verket fordras viss teoretisk kompetens eller genomgången viss teoretisk eller praktisk utbildningskurs, så bör myndigheten vid handläggning av anställnings- och befordringsärenden överväga, om och i vad mån ett eftergivande av sådant villkor kan ske i fråga om den, som fullgjort längre tids militär beredskaps-tjänstgöring och därvid undergått befälsutbildning. Det är visserligen uppenbart, att där det för en viss tjänst fordras en viss examen, till exempel examen från universitet eller högskola, det gärna icke kan bli fråga om att göra eftergift i fråga om det teoretiska kravet av den anledningen, att vederbörande sökande kan åberopa sig av beredskapstjänstgöring och därunder genomgången befälsutbildning. Men i avseende å en del andra tjänster synes den militära befälsutbildningen kunna i viss mån ersätta en eljest erforderlig civil fackutbildning. Överhuvud taget bör det vara möjligt att taga hänsyn till den fullgjorda militära tjänstgöringen i de fall, då arbetsuppgifterna under beredskapstjänstgöringen varit lika eller nära sammanfallande med dem vederbörande skulle få att sköta i den civila befattningen.

Det har i förevarande punkt även utsagts, att där Kungl. Maj:t meddelat föreskrift om viss kompetens, bör myndigheten hos Kungl. Maj:t göra framställning om dispens, om myndigheten finner skäl därtill föreligga beträffande en sökande, som fullgjort beredskapstjänstgöring och därvid genomgått befälsutbildning.

Ofta förekommer inom statsförvaltningen, att för erhållande av viss befattning särskilda behörighetsvillkor äro uppställda i form av krav på viss tids tjänstgöring (provttjänstgöring) vid vederbörande verk eller eljest i statens tjänst. Föreskrifter i sådant hänseende hava meddelats av Kungl. Maj:t, exempelvis i fråga om lärare, lantmätare, fiskeriintendenter m. fl., eller ock hava dylika behörighetsvillkor bestämts av myndigheterna själva. Understundom tillämpa myndigheterna sådana villkor på grund av praxis. I fråga om möjligheterna att medgiva de inkallade lätnad i sådana villkor, främst genom avkortning av den föreskrivna tjänstgöringstiden, hava myndigheternas uttalanden gått mycket isär. Tydligt är ock, att i vissa fall en sådan avkortning kan ske utan men för statstjänsten, medan i andra fall sådant icke är möjligt. I punkt 2 i cirkuläret utsäges emellertid, att myndigheterna böra vid tjänstetillsättningar eller meddelande av förordnanden i förekommande fall såsom sådan tjänstgöringstid tillgodoräkna vederbörande den tid, han må hava varit inkallad till beredskapstjänstgöring. Det har emellertid samtidigt tydligt utsagts, att sådan tillgodoräkning må äga rum allenast »om och i den mån så finnes kunna ske». Förutsättningen är givetvis den, att icke härigenom den erforderliga praktiska utbildningen för olika tjänster eftersättes. Även denna punkt innehåller en anmodan till myndigheterna att, där Kungl. Maj:t meddelat föreskrift om viss föregående tjänstgöring såsom behörighetsvillkor, underställa frågan om dispens Kungl. Maj:ts prövning, där skäl därtill finnes vara för handen.

Jag kommer så till den fråga, som interpellanten upptagit till behandling i sin interpellation, nämligen frågan om rätt för den, som varit inkallad till beredskapstjänstgöring, att tillgodoräkna denna såsom merit vid sökande av tjänst. I denna fråga hava de hörda myndigheterna i allmänhet varit av den uppfattningen, att hänsyn bör tagas till beredskapstjänstgöringen, när det gäller att beräkna tjänstår för befordran. Det har ansetts, att genom ett sådant medgivande skulle avlägsnas en av de viktigare olägenheterna för de inkallade av beredskapstjänstgöringen. Från vissa håll har emellertid samtidigt betonats

Ang. värnpliktstjänstgörings tillgodoräknande såsom merit. (Forts.)

vanskligheten i att utfärda generella direktiv i detta hänseende: dylik tillgodoräkning, menar man, borde ske efter diskretionär prövning från fall till fall utan hinder av för verken bindande bestämmelser. Det har också särskilt påpekats, att inom den civila statsförvaltningen uttryckliga bestämmelser om tjänstårsberäkning i merithänseende funnes av Kungl. Maj:t meddelade endast i fråga om vissa särskilda grupper av befattningshavare såsom lärare, läkare, veterinärer m. fl., medan i övrigt bestämmelser av här ifrågavarande innehåll i stort sett saknades.

Emellertid bör framhållas, att tjänstårens antal i verkligheten spela en mycket stor roll vid befordringar och förordnanden inom statsförvaltningen, om ock den praxis, som härutinnan utvecklats inom de särskilda verken, är mycket olika. Grundlagens bud om »förtjänst och skicklighet» såsom enda giltiga befordringsgrund har ju ock allmänt ansetts innebära, att hänsyn vid tillsättande av tjänster skall tagas bl. a. till de sökandes föregående verksamhet i statens tjänst. Vid en del verk, såsom postverket, statens järnvägar, tullverket, hava verksstyrelserna själva, åtminstone i fråga om vissa tjänster, meddelat specialregler för tjänstårsberäkningen. Det har därför synts mig betydelsefullt, att anvisningar i en eller annan form i förevarande hänseende komme till stånd.

Vid de överväganden, som på grund härav förekommit, har det emellertid gällt att taga ståndpunkt till frågan, huru långt man borde gå i tillgodoräkning. I detta hänseende hava de hörda myndigheterna tillkännagivit olika uppfattningar. Medan vissa verk ansett, att fullgjord beredskapstjänstgöring borde utan inskränkning få tillgodoräknas såsom tjänstår för befordran, hava andra angivit vissa villkor för tillgodoräkningen, exempelvis att göromålen under beredskapstjänstgöringen skola hava varit likartade med arbetsuppgifterna i den civila tjänsten, att endast viss del av beredskapstiden finge medräknas el. dyl. På åtskilliga håll har man även ansett, att beredskapstjänstgöring, som infallit före det statsanställningen vunnits, bör sedermera få tillgodoräknas vid sökande av tjänst.

De allmänna anvisningar och rekommendationer, som intagits under punkt 3 i cirkuläret, gå ut på, att myndigheterna böra vid handläggning av befordringsärenden, i den mån hänsyn härvid plägar tagas till längden av föregående tjänstgöringstid i statens tjänst, såsom sådan tillgodoräkna vederbörande jämväl tid, varunder han efter vunnit första fortlöpande anställning varit inkallad till militär beredskapstjänstgöring, dock under förutsättning att han, därest beredskapstjänstgöringen icke mellankommit, skulle hava tagits i anspråk för tjänstgöring i civil anställning. Det sagda innebär, att beredskapstjänstgöringen får utan inskränkning tillgodoräknas, i den mån den infaller efter det statsanställning vunnits. Där Kungl. Maj:t utfärdat särskilda tjänstårsbestämmelser förutsättes dock, att *dess* bestämmelser skola gälla, för så vitt icke Kungl. Maj:t annorlunda förordnar.

Inom vissa förvaltningsområden tillämpas en viss turordning i fråga om rekryteringspersonalens möjligheter att erhålla förordnande eller befordran. Så är t. ex. fallet beträffande domaraspiranter inom hovrätterna. Det har i förevarande punkt av cirkuläret angivits, att den omständigheten, att en befattningshavare på grund av inkallelse till beredskapstjänstgöring måst avbryta sin anställning eller sin tjänstgöring, icke i och för sig bör medföra rubbning i den befordringstur, han innehade före inkallelsen. Likaså har den anvisningen lämnats, att den omständigheten att en befattningshavare, på grund av inkallelse till beredskapstjänstgöring först vid en senare tidpunkt kunnat genomgå eller avsluta en vid verket anordnad utbildningskurs, ej heller bör föranleda rubbning i befordringsturen. Liknande har ansetts böra gälla i fråga om elever

Ang. värnpliktstjänstgörings tillgodoräknande såsom merit. (Forts.)
vid trafikverken och tullverket, som antagas för genomgående av utbildningskurs, innan fastare anställning erhålles.

Vidare hava myndigheterna — i anslutning till vad som stadgats i den utfärdade kungörelsen om dispens från föreskriven åldersgräns för anställning i statens tjänst m. m. — under punkt 4 av cirkuläret anvisats att, där myndigheterna själva meddelat föreskrifter om viss åldersgräns för erhållande av anställning eller befattning vid vederbörande verk, i förekommande fall taga under omprövning, om undantag från dylik föreskrift må medgivnas den, som under längre tid varit inkallad till militär beredskapstjänstgöring.

De i cirkuläret sålunda givna föreskrifterna skola i tillämpliga delar iakttagas även vid behandling av anställningsfrågor, som angå arbetare i statens tjänst.

Såsom redan nämnts har på chefens för ecklesiastikdepartementet föredragning utfärdats en särskild kungörelse med bestämmelser om rätt för lärare i statens tjänst och vissa kommunalanställda lärare att såsom tjänstår i merit hänseende tillgodoräkna militär beredskapstjänstgöring. Till grund för denna kungörelse låg ursprungligen ett av skolöverstyrelsen i skrivelse den 23 november 1940 framlagt förslag till föreskrifter i ämnet. Det ansågs emellertid icke lämpligt, att Kungl. Maj:t meddelade dylika bestämmelser, innan utredningen i hithörande delar föreläge avslutad i fråga om andra statsanställda. Förslaget har ock nu, innan kungörelse utfärdats, blivit överarbetat i huvudsaklig anslutning till vad som är avsett att tillämpas för statstjänstemän i allmänhet.

Under utredningens gång hava diskuterats eller framförts förslag om vissa andra åtgärder till mildrande av beredskapsbördorna för statsanställda värnpliktiga än dem, som kommit till uttryck i de nu av Kungl. Maj:t utfärdade författningarna. Såsom en sådan åtgärd hade redan i överbefälhavarens skrivelse angivits beredande åt den, som fullgjort beredskapstjänstgöring, av viss företrädesrätt vid civila tjänsters tillsättande. På denna punkt hava emellertid mycket delade meningar gjort sig gällande bland de hörda myndigheterna, och det övervägande antalet har ställt sig avvisande till en sådan åtgärd. Bland annat har framhållits att, därest de värnpliktiga finge tillgodoräkna beredskapstjänstgöringen i merit hänseende, särskild föreskrift om företrädesrätt vid befördran knappast vore motiverad eller behövlig. Vid sådant förhållande har denna fråga icke behandlats i cirkuläret.

Bland övriga föreslagna åtgärder må nämnas sådana, som äro av särskild betydelse för värnpliktiga, vilka ägna sig åt studier vid universitet och högskolor och som genom beredskapstjänstgöringen nödgas avbryta sin studieverksamhet. I dessa fall rör det sig om värnpliktiga, vilka ännu icke vunnit inträde på tjänstemannabanan. Yrkandena i dessa delar hava utmynnat i åtgärder sådana som vidgad tillämpning av uppskovsförfarandet, extra undervisning under sommarmånaderna, rätt att undergå tentamen under ferier, ekonomisk hjälp av statsmedel i form av värnpliktslån, lindring i ränta och amortering av studielån, stipendier till mindre bemedlade studerande m. m. Det gäller emellertid här åtgärder, som äro av natur att böra beredas inom vederbörande fackdepartement. Inom finansdepartementet har rörande dylika ifrågasatta åtgärder upprättats ett antal promemorior, vilka överlämnats till vederbörande departement och sålunda för närvarande äro föremål för övervägande. Jag vill emellertid här erinra om, att under den gångna tiden ett flertal åtgärder redan vidtagits för att underlätta studierna för dem, som härutinnan blivit hindrade till följd av inkallelserna, och jag tillåter mig i avseende härå hänvisa till det interpellationssvar, som chefen för ecklesiastikdepartementet den 14 maj 1941 lämnade på en i andra kammaren framställd interpellation i detta ämne.

Ang. värnpliktstjänstgörings tillgodoräkande såsom merit. (Forts.)

De åtgärder till beredande av lättnad i de inkallades beredskapsbörd, för vilka nu redogjorts, hava avsett förhållandena under rådande förstärkta försvarsberedskap och mobilisering. En annan fråga är, vad som i motsvarande hänseende bör åtgöras för dem, som på grund av den nya värnpliktslagens bestämmelser komma att få sin värnpliktstjänstgöring avsevärt förlängd till följd av dem ålagd befälsutbildning o. dyl. I detta hänseende har en särskild utredning igångsatts inom försvarsdepartementet genom särskilda sakkunniga. Vid denna utredning torde de undersökningar, som nu verkställts inom finansdepartementet, och det utredningsmaterial, som därvid hopbragts, kunna bliva av värde.

Såsom framgår av min redogörelse hava de av Kungl. Maj:t beslutade åtgärderna huvudsakligen avsett *statsanställd* personal. En betydligt större och mera svårlost fråga är, i vad mån liknande åtgärder äro möjliga att genomföra beträffande löntagare i kommunernas tjänst och de i privat tjänst anställda. Detta spörsmål har icke kunnat upptagas till närmare prövning i förevarande sammanhang. Jag hyser emellertid den förhoppningen, att åtminstone kommunerna skola finna anledning att beträffande sina befattningshavare så långt det är möjligt följa de anvisningar till mildrande eller undanröjande av olägenheterna av beredskapstjänstgöringen, som Kungl. Maj:t meddelat beträffande de statsanställda.

Herr Wagnsson: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för det utförliga svar, han lämnat på min fråga, och även för innehållet i det lämnade svaret. Herr statsrådet gav en intressant översikt över hela det problemkomplex, som uppkommit för de statsanställda och för andra löntagare till följd av de talrika inkallelserna till beredskapstjänstgöring. Av redogörelsen framgår, att en rad betydelsefulla åtgärder vidtagits för att tillvarataga de inkallades intressen. På vissa punkter har det emellertid hittills brutit. Dit hör t. ex. den mycket betydelsefulla detalj, som berörts i min interpellation.

Redan i november 1940 hade överbefälhavaren över rikets försvarskrafter begärt en utredning om vilka åtgärder som borde vidtagas för att motverka de olägenheter, som inkallelser till beredskapstjänstgöring medförde för de inkallade. Därvid hade han bland annat pekat på önskvärdheten av att de värnpliktiga finge tillgodoräkna sig värnpliktstjänstgöringen som merit. Såsom av finansministerns redogörelse framgår, upprättades inom finansdepartementets lönebyrå en den 15 februari 1941 dagtecknad promemoria i ämnet. Denna utsändes sedan på remiss, och under våren inkommo ett stort antal yttranden. Parallellt härmed behandlade riksdagen en i ärendet väckt motion, som dock icke föranledde någon åtgärd, emedan riksdagen »förväntade» ett förslag i ärendet från Kungl. Maj:t med anledning av överbefälhavarens initiativ.

Emellertid gick månad efter månad. När något resultat av övervägandena inom finansdepartementet icke blev synligt under hela år 1941, började många bli oroliga. Frågan har emellertid nu förts ett gott stycke mot sin slutgiltiga lösning. De författningar, som utfärdats och som utkommo från trycket omkring tre veckor efter interpellationens framställande, innebära ju, som framgick av finansministerns redogörelse, vissa lättnader i anställnings- och befordringshänseende för statsanställda, vilka fullgjort militär beredskapstjänstgöring. Att besluta om tillämpningen av dessa nya regler åvilar emellertid de olika ämbetsverken. Jag tillåter mig uttrycka den förhoppningen, att verken skola visa god vilja att underlätta förhållandena för de värnpliktiga. Samtidigt vill jag uttala min tillfredsställelse med att försvarsministern låtit igång-

Ang. värnpliktstjänstgörings tillgodoräknande såsom merit. (Forts.)
sätta en utredning om hur man för civil verksamhet skall kunna få tillgodoräkna sig den utökade värnpliktstjänstgöringen för uttagning till officers-, underofficers- eller specialutbildning enligt den nya värnpliktslagen. Även framdeles kommer nog i mycket stor utsträckning befälsutbildningen att ske genom uttagning av sådana som icke avslutat sin civila utbildning eller som ha civila platser, där tjänstetidens längd har betydelse för befordringar och lönerns storlek, och det är därför ytterligt betydelsefullt, att dessa problem få en tillfredsställande lösning.

Till sist vill jag ännu en gång understryka vikten av att de till beredskaps-tjänst inkallade, när de återvända till sina civila verksamhetsområden, icke handikappas i konkurrensen med frikallade och med kvinnorna. På vissa områden, t. ex. i fråga om utbildningen, kunna olägenheterna icke övervinnas, men i de fall, där detta låter sig göra, ha statsmakterna en ofrånkomlig skyldighet att söka eliminera eller lindra verkningarna av värnpliktstjänstgöringen. Mest önskvärt hade det varit, om en utredning om en allmän försvarsplikt i överensstämmelse med första kammarens beslut i höstas hade kunnat komma till stånd. För närvarande äro nämligen förhållandena på detta område icke ens efter de vidtagna åtgärderna tillfredsställande.

För någon tid sedan berättade mig en läkare ett exempel, som ger en illustration på hur tillfredsställande förhållandena äro. I tjänstgöring på samma arbetsplats funnos två läkare. Den ene var inkallad som värnpliktig, den andre var en jämnårig kvinnlig kamrat till honom. Båda hade likartat arbete och samma tjänstgöringsförhållanden, men den ene åtnjöt härför värnplikts-avlöning, den andra avlönades med 800 kronor i månaden. Att sådana förhållanden måste te sig orimliga, är alldeles påtagligt, och det vore ju synnerligen önskvärt, om åtgärder kunde vidtagas, som medförde en utjämning av dessa förhållanden. Jag förstår att problemet är komplicerat, men statsmakterna ha brottats med andra problem, som varit lika svåra, och ha kunnat finna en lösning på dem.

Jag ber ännu en gång att till herr statsrådet få framföra mitt tack för det lämnade svaret.

Herr Holmström: Herr talman! Jag anhåller att få instämma i det som herr Wagnsson här har anfört och ber att i anslutning därtill få fästa vederbörandes inom regeringen uppmärksamhet på en grupp av till beredskaps-tjänstgöring inkallade, som icke beröres i interpellationen, vilken ju avsåg frågan om värnpliktstjänstgöringens tillgodoräknande i merithänseende. Jag syftar på reservofficerarna och reservunderofficerarna.

Åtminstone flertalet reservofficerare och reservunderofficerare ha under de senaste åren varit inkallade i betydligt större omfattning än de värnpliktiga. De ha genom denna sin tjänstgöring kommit i ett mycket tråkigt läge i förhållande till sina kolleger inom tjänstemannavärlden som icke varit i militärtjänst. Jag känner ett fall, där det för en statstjänsteman, vilken såsom reserv-officer varit i militärtjänst större delen av de senaste åren, skulle bli enligt min mening upprörande konsekvenser, om man inte toge hänsyn till hans militärtjänstgöring vid bedömandet av hans meriter i jämförelse med medtävlare om en befattning, medtävlare, som icke alls varit inkallade till militärtjänstgöring.

Jag anhåller endast att få fästa vederbörandes inom regeringen uppmärksamhet på dessa förhållanden, som äro av mycket stor betydelse när det gäller rekryteringen av reservofficers- och reservunderofficerskårerna.

Herr statsrådet Wigforss: Herr talman! Jag kan svara herr Holmström omedelbart.

Ang. värnpliktstjänstgörings tillgodoräknande såsom merit. (Forts.)

I den mycket långa upplästa skriften nämndes också reservofficerarna såsom hörande till dem, vid vilkas framtida befordran hänsyn skulle tagas till den tid de varit inkallade till militärtjänstgöring.

Herr Holmström: Herr talman! Jag anhåller att få tacka herr statsrådet för detta understrykande. Jag funderade just över hur jag skulle fatta herr statsrådets uttalande i interpellationssvaret. Jag var därför angelägen om att på detta sätt få det fastslaget.

Med stöd av § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Holmbäck* till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet framställt en så lydande fråga: »I vilket läge befinner sig frågan om beredande av tjänste- och familjepensionsrätt för extra lantmätare, varom riksdagen den 23 maj 1939 avgivit skrivelse till Kungl. Maj:t?»

Ang. beredande av pensionsrätt för extra lantmätare.

Ordet lämnades till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet **Wigforss**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara nämnda fråga, och nu yttrade: Herr talman! Herr Holmbäck har till mig framställt följande fråga: I vilket läge befinner sig spørsmålet om beredande av tjänste- och familjepensionsrätt för extra lantmätare, varom riksdagen den 23 maj 1939 avgivit skrivelse till Kungl. Maj:t?

Över den av herr Holmbäck avsedda riksdagsskrivelsen har statskontorets utlåtande inhämtats. Ämbetsverket har därvid hemställt, att frågan om beredande av pensionsrätt för extra lantmätare måtte få anstå i avvaktan på en kommande lönereglering. I ärendet föreligga vidare dels yttranden av lantmäteristyrelsen och dels särskilda framställningar av de extra lantmätarnas förening.

Lantmäteristyrelsen har förutsatt, att pensionsrätt skulle beredas de extra lantmätarna utan att dessa skulle bli skyldiga vidkännas pensionsavdrag. Av den ena av föreningens framställningar synes framgå, att ej heller befattningshavarna räkna med skyldighet att vidkännas pensionsavdrag, om pensionsrätt beviljas. För egen del anser jag det uteslutet, att pensionsrätt skulle medgivas utan att de extra lantmätarna, liksom övriga tjänstemän, bliva skyldiga delta i pensioneringskostnaden. Jag är ej övertygad om, att befattningshavarna själva i så fall anse att fördelarna med pensionsrätten uppväga de ekonomiska olägenheterna.

Under angivna förhållanden är jag inte för närvarande beredd att förorda införandet av pensionsrätt för de extra lantmätarna. Några större olägenheter torde icke vållas av att pensionsfrågan icke nu löses. I de mera sällsynta fall, då fråga uppkommer om familjepension åt efterlevande till extra lantmätare, synas särskilda framställningar böra göras till riksdagen.

Herr Holmbäck: Herr talman! För herr statsrådets svar får jag framföra min tacksamhet.

Jag beklagar, att åtgärder i anledning av den nära treåriga riksdagsskrivelse, som föranleddes av en motion av mig, icke komma att vidtagas och detta trots att riksdagen uttalat, att pensionsrätt borde beredas genom särskilda åtgärder, om den lönereglering, som man väntade, skulle komma att dröja. Frågan om lönereglering för de extra lantmätarna har varit under diskussion sedan 1930. 1931 framlades ett betänkande. År 1939 yttrade jordbruksministern i ett anförande till statsrådsprotokollet, att frågan skulle bli föremål för ny utredning, men ännu har den inte tagits upp till behandling. De förutsättningar, under vilka riksdagsskrivelsen var avfattad, föreligga alltså fortfarande.

Ang. beredande av pensionsrätt för extra lantmätare. (Forts.)

Jag tar emellertid fasta på herr statsrådets uttalande, att man kommer att göra »särskilda framställningar» i de särskilda fallen. Ett sådant fall är just nu aktuellt, och jag hoppas då att man därvid kommer att ansluta sig till de grunder, som gälla enligt det allmänna familjepensionsreglementet.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 92, med förslag till förordning om avkortning och restitution av skatt på grund av viss militär tjänstgöring under år 1940; samt

nr 97, angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 88, angående anslag till skyddsläkemedel åt vissa kvinnor och barn.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 89, angående befrielse för arrendatorn B. Landin från skyldigheten att betala viss husröteersättning.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av herr *Johanson, Karl Emil*, m. fl. väckta motionen, nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstillägg under första halvåret 1942 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatens tionde huvudtitel, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4—37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 38.

Lades till handlingarna.

Punkterna 39—69.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 70.

Lades till handlingarna.

Punkterna 71—73.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 74.

Lades till handlingarna.

Punkterna 75—78.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 79.

Lades till handlingarna.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående återbetalande till postbiträdet Laila Aurora Gustafsson, född Andreasson, av viss del av till postverket inlevererat penningbelopp;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv för statens järnvägars räkning av aktier i aktiebolaget svenska godsbilcentraler m. fl. bolag;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till elektriska lokomotiv;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avhändande av vissa kronan tillhöriga fastigheter och vägmarksandelar; samt

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till ändringsarbeten i fastigheten nr 4 i kvarteret Kungl. Trädgården i Stockholm.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 94, angående anslag till Häradsrätterna: Avlöningar.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 34, i anledning av väckt motion om anslag till ombyggnad och modernisering av tjänstebostäderna vid statens järnvägar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande kapitalinvestering för budgetåret 1942/43 i statens allmänna fastighetsfond, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt giltighet för förskottsstaten för försvarsväsendet, m. m.;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronan tillhörigt område i Halmstad; samt

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för H. G. Persson m. fl. från ersättningskyldighet m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt att använda obligationer med 3 procent ränta tillhörande svenska statens tredje försvarslån såsom betalningsmedel vid erläggande av arvsskatt, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Ang. höjning av vissa postavgifter m. m. Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av vissa postavgifter m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 30 januari 1942 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 29, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att dels besluta, att befodringsavgiften för inrikes brev, som ej vore lokalförsändelse, skulle utgöra:

om brevets vikt icke överstege 20 gram	20 öre
om vikten överstege 20 men icke 125 gram	40 »
» » » 125 » » 500 »	60 » ,

att minsta avgiften för korsband, som innehölle affärshandling och ej vore lokalförsändelse, skulle utgöra 20 öre, att befodringsavgiften för inrikes blindskriftsförsändelse skulle för varje vikt av ett kilogram eller del därav utgöra 3 öre, att högsta medgivna vikten för dylik blindskriftsförsändelse skulle utgöra 7 kilogram, samt att nu angivna ändrade grunder för postbefordran skulle tillämpas från och med den 1 april 1942;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att intill utgången av juni månad 1946 bestämma i fråga om postavgifter i den omfattning, som angäves i det av 1937 års riksdag i samma ämne lämnade bemyndigandet.

Till utskottets behandling hade jämväl hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

1) de likalydande motionerna nr 189 i första kammaren av herr *Persson* m. fl. och nr 249 i andra kammaren av herr *Werner* m. fl., vari hemställdes, att riksdagen, vid bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 29, tillika måtte besluta att höja det nuvarande lokalportot för postförsändelser efter samma grunder, vilka föreslagits att i övrigt gälla för inrikes brev, samt att postportot å brevkort måtte höjas med 5 öre;

2) de likalydande motionerna nr 190 i första kammaren av herrar *Gottfrid Karlsson* och *Albertsson* samt nr 252 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Norr-långträsk, däri hemställdes, att riksdagen i anslutning till proposition nr 29 ville hos Kungl. Maj:t hemställa om utfärdande av sådana bestämmelser rörande lokalporto, att en postanstalts adressområde och dess lokalportoområde sammanföle;

3) motionen nr 250 i andra kammaren av herr *Sundström* i Vikmanshyttan m. fl., vari hemställdes, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte besluta följande befodringsavgifter för inrikes brev:

	Lokala	Övriga
om brevets vikt icke överstege 20 gram	15 öre	20 öre
» vikten överstege 20 men icke 125 gram	30 »	40 »
» » » 125 » » 500 »	45 »	60 » ; samt

Ang. höjning av vissa postavgifter m. m. (Forts.)

4) motionen nr 251 i andra kammaren av herr *Hansson* i Vännäsby m. fl., däri hemställt, att riksdagen, med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 29, ville besluta höjning av det lokala brevportot med 5 öre i fråga om lägsta viktsatsen och i övrigt i proportion till de i propositionen föreslagna portona å riksförsändelserna samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om skyndsamt utredning och förslag angående möjligheter för sockenområden, poststationsområden och annars tätt bebyggda orter att i större utsträckning utnyttja lokalportot.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt,

I) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 29,

1) besluta, att befodringsavgiften för inrikes brev, som ej vore lokalförsändelse, skulle utgöra:

om brevets vikt icke överstege 20 gram	20 öre
» vikten överstege 20 men icke 125 gram	40 »
» » » 125 » » 500 »	60 » ,

att minsta avgiften för korsband, som innehölle affärshandling och ej vore lokalförsändelse skulle utgöra 20 öre, att befodringsavgiften för inrikes blindskriftsförsändelse skulle för varje vikt av ett kilogram eller del därav utgöra 3 öre, att högsta medgivna vikten för dylik blindskriftsförsändelse skulle utgöra 7 kilogram samt att här angivna ändrade grunder för postbefordran skulle tillämpas från och med den 1 april 1942;

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att intill utgången av juni månad 1946 bestämman i fråga om postavgifter i den omfattning, som angäves i det av 1937 års riksdag i samma ämne lämnade bemyndigandet;

II) att de likalydande motionerna I: 189 och II: 249 samt motionen II: 251, i vad dessa motioner avsåge höjning av lokalportot för brev, ävensom motionen II: 250 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III) att de likalydande motionerna I: 189 och II: 249, i vad desamma avsåge höjning av brevkortsportot, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

IV) att de likalydande motionerna I: 190 och II: 252 samt motionen II: 251, den sistnämnda i vad den avsåge ändrade bestämmelser beträffande lokalportoområdet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herrarna *Aronsson*, *Thorell* samt *Jonsson* i Skedsbygd, vilka dock ej antytt sin mening.

På framställning av herr talmannen beslöts att betänkandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten I.

Herr *Aronsson*: Herr talman! Jag delar helt den uppfattning, som av finansministern uttalats i motiveringen till proposition nr 29, att en höjning av postportot med karaktär av beskattning ej bort ifrågasättas. därest normala förhållanden varit rådande. Det är helt och hållet statsverkets trängande medelsbehov, som kan och bör vara skälet för att utnyttja ett affärsdrivande verk som postverket för att skaffa inkomster. Annars bör ett dylikt verks uppgift givetvis vara att till lägsta kostnader och på rättvisa villkor betjäna allmänheten.

Då, såsom finansministern konstaterar, en portohöjning för närvarande knappast är nödvändig för att ernå en tillfredsställande avkastning, skulle en höj-

Ang. höjning av vissa postavgifter m. m. (Forts.)
ning således under andra tider än de nuvarande extraordinära icke ha kommit i fråga.

När nu frågan om postportots höjning kommit på tal, fäster man sig vid att det lägsta portot, sålunda det som är billigast, inte alls beröres av höjningen. Detta framstår redan i och för sig som anmärkningsvärt, och blir det än mera, om man betänker, att just detta porto redan nu i stor utsträckning utgör ett privilegium för somliga. I den av ledningen för postverket avgivna promemorian heter det sålunda: »Generalpoststyrelsen inser väl att landsbygdens befolkning icke kan utnyttja lokalportot i samma utsträckning som befolkningen i städerna eller andra större samhällen.»

Det är naturligtvis med tillfredsställelse, man konstaterar denna generalpoststyrelsens av åtskilligt att döma för ej alltför länge sedan påkomna insikt. Landsbygdens folk känner av egen erfarenhet denna sak sedan länge och denna vår erfarenhet har redan upprepade gånger avsatt spår i riksdagens protokoll.

Under senare år har saken påtalats i motioner ej blott 1937 utan även 1934 och 1925. Man kan icke dölja för sig, att det dock skulle ha legat ganska nära till hands, att när nu portot av statsfinansiella skäl höjes, icke de fått slippa helt undan, som man dock säger sig inse redan förut ha en gynnad ställning.

Vid årets riksdag har i motioner detta förhållande berörts och yrkanden framställts, avseende dels förbättrade inkomster åt statsverket genom viss förhöjning även av lokalportot, dels även åtgärder i övrigt ägnade att åstadkomma rättvisare förhållanden. Så yrkas i motioner i denna kammare av herr Persson i Skabersjö m. fl. samt i andra kammaren av herr Werner i Höjen och ett antal medmotionärer, att det nuvarande lokalportot för postförsändelser höjes efter samma grunder, som i propositionen föreslagits skola gälla för inrikes brev, samt att portot å brevkort höjes med 5 öre. Likaså har i motion av herrar Gottfrid Karlsson och Albertsson i denna kammare, liksom av herr Hansson i Vännäsby och ett stort antal medundertecknare av mycket olika politisk uppfattning, påyrkats dels höjning av det lokala brevportot och dels åtgärder, varigenom för landsbygdens del ökade möjligheter beredas att utnyttja lokalportot. Av herrar Nilsson i Norrlångträsk, Sundström i Vikmanshyttan m. fl. ha även liknande yrkanden framförts.

Utskottets ställning till frågan förefaller i och för sig icke ogynnsam. Utskottet konstaterar med all rätt, att det hittillsvarande sämre läget för landsbygdens del genom ett bifall till regeringens förslag ytterligare relativt sett försämras. Några praktiska slutsatser härav anser sig utskottet emellertid icke böra draga, och den auktoritet utskottet härvid stöder sig på är generalpoststyrelsen. Egendomligt förefaller under sådana förhållanden följande utskottets uttalande: »Utskottet förutsätter emellertid, att generalpoststyrelsen — — — tager under övervägande, huruvida och i vad mån det kan vara möjligt att åstadkomma en bättre utjämning än som nu är för handen mellan stadsbygd och landsbygd i postalt hänseende.»

För den som är intresserad inte bara av att konstatera ett orättvist förhållande, och inte heller bara av att få utrett huruvida detta orättvisa förhållande skall avhjälpas, utan *att* det skall ske, och ske snart, är det under sådana förhållanden av stort intresse att veta, var man har generalpoststyrelsen.

Redan 1934 uttalade bevillningsutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande att »det torde ligga i Kungl. Maj:ts och generalpoststyrelsens intresse att medverka till en lösning av den sedan länge diskuterade frågan om lokalporto för landsbygden». Det må väl ursäktas om en eller annan klenroten efter långa år av väntan känner sig en smula tveksam på den saken.

Inte ens när det gäller att få in pengar till staten tycks iveren vara så stor

Ang. höjning av vissa postavgifter m. m. (Forts.)

att ens jämka till det rättvisare i fråga om de nu gynnade. Man tycks ha slagit sig till ro med att det lönar sig inte. Generalpoststyrelsen har erinrat om att endast något över 10 procent av inrikes brev utgöras av lokalbrev. Höjes portot, säger man, med 5 öre och antalet postförsändelser samtidigt nedgår med en tredjedel, blir resultatet plus minus noll.

Det låter sig utan vidare konstateras, att inte ens med denna mycket pessimistiska kalkyl någon skada sker om rättvisan får ha sin gång. En annan sak är, att generalpoststyrelsen visserligen aktat sig för en sådan pessimism. Man medger, att det kan bli en smula inkomster, och jag för min del tycker, att finanserna äro sådana, att man ej har anledning försmå även små smulor.

En annan av generalpoststyrelsens maximer lyder: »Gjorda erfarenheter ge vid handen, att en nedgång i en rörelsegren icke låter sig inregistrera i form av personalindragningar.» Ja, det var ju en tråkig erfarenhet, som det kanske skulle kunna gå att få någon ändring på. Vanligt sunt förnuft säger mig detta.

En annan sak är, att eftersom lokalportot framför allt är till fördel för storstäderna, där det mest utnyttjas, så blir nedgången i rörelsen exempelvis i Stockholm proportionsvis ganska stor. Därav följer, att möjligheterna till besparingar där borde bli större än som en mera summarisk statistik kanske kunde utvisa.

Det avgörande för min del, som gör att jag inte kan godtaga utskottets utlåtande med dess fromma förtröstan på generalpoststyrelsen, är att jag visserligen har läst i dess promemoria, att den kommit till insikt om att det inte är rättvist ordnat, men att den likväl förefaller för ljum och pessimistisk, när det gäller att göra någonting däråt.

Med hänsyn härtill hade jag gärna sett, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hade gjort framställning om åtgärder i uti motionerna angiven riktning.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till de av herr Persson i Skabersjö m. fl. samt herrar Gottfrid Karlsson och Albertsson i denna kamrere väckta motionerna.

Häri instämde herr *Persson*.

Herr **Wennqvist**: Herr talman! Det nu föreliggande utskottsutlåtandet handlar ju om två skilda saker, skulle man kunna säga. Den ena är den portoförhöjning, som regeringen ansett sig böra begära för att möta de ökade statsavgifter, som vi fått på så många olika områden. Den ökning i portoavgifter, som regeringen sålunda begärt, har av praktiska skäl kommit att koncentrera sig till en höjning av avgiften för brev. Jag vill dock i detta sammanhang, herr talman, betona, att det finns några rörelsegrenar inom postverket, vilka rent affärsmässigt sett icke äro bärande. Så är förhållandet bl. a. med postanvisningsavgifterna. I egenskap av ledamot i besparingsberedningens postala delegation har jag haft anledning att sedan längre tid tillbaka sysselsätta mig med dessa frågor. För närvarande torde det dock icke vara skäl att upptaga just dessa frågor, men jag har velat omnämna dem i förbigående för att de skulle kunna tjäna åtminstone som en viss bakgrund till eller ett visst underlag för det yttrande, som jag nu tagit mig friheten att framföra.

Det förhåller sig ju på det sättet, herr talman, som jag nyss framhöll, att denna fråga är en beskattningsfråga. Den omständigheten får ju ge sin förklaring till att just den rörelsegren inom postverket — nämligen befordringen av vanliga brev — som är den mest vinstgivande, nu blir ytterligare höjd i beskattningshänseende. Därom är ju som sagt ingenting att säga, men jag vill också påpeka, att vi för närvarande, fränsett frågan om postanvisningsavgifterna, även ha frågan om postgirots avgifter under behandling i riksdagens bevill-

Ang. höjning av vissa postavgifter m. m. (Forts.)

ningsutskott. Vi ha alltså, om det nu skulle bli den av motionärerna föreslagna förhöjningen, att räkna med en ytterligare inkomstökning av mellan tre och fyra miljoner kronor årligen utöver den ökning på cirka sju-tio miljoner kronor, som den nu behandlade propositionen och utskottsförslaget skulle medföra.

Det är emellertid även en annan fråga, som här har framkommit och som utgör en högst väsentlig och viktig del av det föreliggande utskottsbetänkandet, nämligen frågan om lokalportot. Det har ju framhållits, och det med mycken skärpa, ja, jag skulle t. o. m. vilja säga med fullt berättigad skärpa, att fördelarna i postalt hänseende för stad och land hittills ingalunda blivit riktigt avvägda. Nu gynnas i allmänhet de större samhällena och framför allt de två största samhällena jämte deras omgivningar, nämligen Stockholm och Göteborg, med det lägre s. k. lokalportot. Oaktat jag själv är göteborgare, måste jag säga, att det här är fråga om en fördel, som även landsbygden borde komma i åtnjutande av, en fördel som den i motsats till de två storstäderna saknar. Man har för att råda bot på detta missförhållande sökt den utvägen att upphäva lokalportot och alltså göra riksportot tillämpligt över hela landet, oavsett om försändelserna komma att befordras inom ett visst område eller överhuvud taget endast inlämnas och avhämtas på postanstalt. Man skulle ju kunna tycka, att en sådan lösning är rätt god ur vissa synpunkter, men då måste jag understryka vad generalpoststyrelsen i detta fall redan sagt, nämligen att en dylik åtgärd i rent affärsmässigt hänseende utan ringaste tvivel icke skulle medföra den gynnsamma verkan, som man skulle kunna tro. Jag har själv för egen del, med stöd av den erfarenhet som vi ha sedan föregående liknande kristider, även räknat med att ett borttagande av lokalportot, d. v. s. dess uppgående i det vanliga riksportot, säkerligen komme att minska frekvensen av lokalportoförsändelserna med åtminstone en tredjedel. Under sådana förhållanden är det ju, såsom i utskottsutlåtandet påpekas, överhuvud taget inte någon vinst med detta förslag, ty då skulle det icke bli någon större inkomst av lokalportoförsändelserna än vad det nu blir. Jag kan ju i detta sammanhang få nämna, att hela inkomsten av lokalporton uppgår till ungefär 3.6 miljoner om året. Jag har då, herr talman, försökt att närmare sätta mig in i denna fråga och även försökt finna en utväg, som utan att skada någons berättigade intressen, vare sig i stad eller på landet, dock kan skänka en rättvisa åt båda sidor.

Den som läser utskottsutlåtandet beträffande den så att säga historiska utvecklingen av lokalportot, finner ju, att det varit en gradvis utveckling, jag skulle vilja säga både i framåtgående och tillbakagående riktning, ja, till och med även i både buktande och slingrande linjer. Man har ju från början, 1855, begränsat lokalportoområdet endast till själva samhällena. Sedan fann man ju med den stigande utvecklingen av de olika befordringsmedlen, exempelvis lantbrevbäringen, att de försändelser, som ombesörjdes av lantbrevbärare och vilka denne förde med sig, naturligtvis inte skulle vara belagda med lokalporto utan med riksporto. Men bredvid denne lantbrevbärare, eller åt något annat håll, åtminstone delvis på samma avstånd från postanstalten, går kanske en lådbrevbärare, för att inte säga en rent lokal brevbärare, en uniformerad sådan alltså, som vi se så ofta och som kommer hem till oss med försändelserna. För brev som befordras med den ene, skall man då betala riksporto och för brev med den andre lokalporto. Detta kan väl ändå inte vara rimligt?

Men framför allt gäller frågan den orättvisa, som enligt min uppfattning föreligger mellan land och stad i det staden, även frånsett Göteborgs och Stockholms särskilda lokalportoområden, har det billigare än landsbygden. Hur skall man nu göra? Det är ju inte lönt att höja lokalportot, såsom jag tidigare berätt. Men det finns en annan utväg, som jag tror är mycket bättre, även om det kanske tar en tid att reda ut saken och därigenom få frågan tillrättalagd. Denna utväg har redan föreslagits i den motion, som inom denna kammare väckts under

Ang. höjning av vissa postavgifter m. m. (Forts.)

nr 190 och i andra kammaren under nr 251. I dessa motioner föreslås i deras andra del, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om skyndsamt utredning och förslag angående möjligheter för sockenområden, poststationsområden och annars tätt bebyggda orter att i större utsträckning utnyttja lokalportot». Denna fråga har varit uppe i olika skepnader och med något olika innehåll och formuleringar vid tidigare tillfällen. Det må kanske inte vara ur vägen och kanske inte anses alltför ohöviskt av mig, att jag nu erinrar om att nuvarande statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet på sin tid fört fram denna fråga motionsvägen.

Jag går så långt, att jag för min del skulle vilja uttala den meningen — jag kan givetvis inte göra den till föremål för något direkt förslag nu — att man inom landet i sin helhet skulle kunna inrätta lokalportoområden i överensstämmelse med de yrkanden, som framställts i de av mig nyss nämnda motionerna. Det skulle alltså vara en allmän regel, att den kommunala enhet, som kallas socken, skulle inom hela sitt område få tillämpa lokalporto, även om breven från den ena punkten till den andra inom detta område befordrades med lantbrevbärare och överhuvud taget med varje befordringsmedel, däri inbegripet även sådant som järnväg, buss eller annat dylikt.

Jag talade, herr talman, alldeles nyss med en ärad ledamot av riksdagens andra kammare och han anförde följande exempel, som just kan tjäna till att belysa dessa förhållanden. Han sade, att man inom den socken han tillhörde hade inte mindre än fyra postanstalter. Han tvivlade för sin del inte alls på att poststationsföreståndarna kunde hålla reda på vilka olika platser, som finnas inom socknen. Han sade vidare, att det inom hans hemsocken finnes en elektrisk distributionsförening, som då och då skickar ut 250 olika brev, för vilka föreningen måste erlagga riksporto, eftersom breven ha att passera en lantbrevbäringslinje. Nu hade vederbörande kassör i föreningen ansett, att detta brev blev för dyrt och han hade därför frågat, om föreningen inte kunde använda hans dotter till att bära omkring dessa brev. Detta mötte givetvis inget hinder. Denne andrakammarledamot försäkrade mig, att om det bleve lokalporto inom denna socken, skulle föreningen låta försändelserna gå genom postverket.

Enligt min uppfattning kan den anmärkningen inte gärna framställas, att det skulle komma att innebära någon större förlust för svenska staten, om man inrättade flera lokalportoområden med den lägre portoavgiften. Generalpoststyrelsen har, såsom vi läst i de föreliggande handlingarna och som jag nyss varit inne på, förklarat, att en ökad avgift för lokalportot kommer att medföra en minskning av lokalförsändelserna. Då vill jag härav e contrario dra den konsekvensen, att om man minskar avgifterna för lokalförsändelserna, alltså i den riktning som jag här tillåtit mig antyda, det väl ligger närmast till hands, såsom det exempel jag nyss anförde utvisar, att vänta en ökning av dessa försändelsers antal. Denna ökning skulle alltså motsvara minskningen i själva portoavgiftens storlek för varje enskild försändelse.

Herr talman! Jag anser för min del att denna sak är ytterst viktig, inte minst för att åt vårt folk i gemen, stads- som landsbor, ge den rätta proportioneringen av fördelar i postalt hänseende. Jag har även från så många olika håll hört talas om att det varit ganska dryga bördor för vissa kommunala inrättningar och andra allmänna institutioner, som inte ha tjänstebrevsrätt, att behöva betala riksporto för försändelser, som skola befordras kanske allenast ett par kilometer och där adressaten i alla händelser är bosatt på ibland allenast mycket ringa avstånd från postanstalten.

Det har från visst håll framhållits en synpunkt, som jag nu något skall beröra, ty annars får jag den kanske tillbaka i en replik. Det är att det skulle vara omöjligt att ha ett par tusental olika lokalportoområden, enär det skulle

Ang. höjning av vissa postavgifter m. m. (Forts.)

vara för besvärligt att hålla reda på vad alla olika platser inom socknen heta och var de ligga. Detta är emellertid en svårighet, som egentligen inte drabbar någon annan än poststationsföreståndaren, som själv bor inom socknen. Jag skulle verkligen vilja fråga, om någon tror, att poststationsföreståndaren eller hans biträde inte ungefärligen känner till vilka orter som ligga inom den socken, där de själva bo. Om de inte skulle göra detta, är det en ytterst enkel sak att begära pastorsämbetets medverkan för att få en lista uppställd i bokstavsordning, till vilken man skulle kunna ta sin tillflykt för att avgöra om ett brev skall beläggas med lokal- eller riksporto. Jag vill säga som en av mina ärade kolleger — en kollega i både riksdagen och postverket — att värre saker än så ha vi nog fått klara upp inom postverket såväl inom ledningen som i den lokala förvaltningen.

Herr talman! Jag skall be att för min del få hemställa, att utskottets förslag i vad det avser punkterna I—III måtte vinna kammarens bifall, men att kammaren med avslag på punkt IV måtte i stället bifalla det i motionerna nr 190 i denna kammare och nr 251 i andra kammaren väckta förslaget, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om skyndsamt utredning och förslag angående möjligheter för sockenområden, poststationsområden och annars tätt bebyggda orter att i större utsträckning utnyttja lokalportot».

Herr Wistrand: Herr talman! Jag vill begagna tillfället att i denna debatt fästa kommunikationsministerns uppmärksamhet på en fråga, som nog rätt allmänt berört oss här i kammaren, även dem som inte äro bosatta i Stockholm. Jag syftar på de på många håll fullkomligt olidliga förhållanden, som äro rådande på postkontoren i Stockholm, eller i varje fall på en stor del av dem. När nu postverket användes i allt större utsträckning till att ta upp skatter och alltså allt mer och mer pengar inflyter genom postverket, så bör det vara angeläget, att den beskattning av allmänhetens tid, som äger rum vid besök på postkontoren, måtte i största möjliga mån nedbringas. Jag har erfarenhet från särskilt ett postkontor, som ligger mig nära, och jag har gjort anmälan till generalpoststyrelsen om förhållandet, men det har inte skett med någon framgång. Det är nog så, att den gamla tidens arga postfröknar gudskelov äro borta. Mot personalens uppträdande och vilja att betjäna allmänheten har jag ingen som helst anmärkning. Men det förefaller mig som om det i allmänhet på postkontoren vore någon brist i organisationen, som omöjliggjorde ett praktiskt betjänaande av allmänheten. Så mycket är visst, att ingen affär eller bank skulle våga betjäna allmänheten under de former och i den takt, som för närvarande är rådande på ett postkontor. Kommer man in på ett sådant, kan man få stå i kö, ofta under mycket lång tid, medan den, som sitter i luckan, för ett långt resonemang med en vederbörande kund, som tydligt behöver upplysas om ett eller annat. Det finns ingen möjlighet att på ett medelstort kontor hänvisa vederbörande till en särskild avdelning för upplysningar. Ibland kan man också få vänta fem, tio minuter på grund av att den som skall betjäna allmänheten villrådligt springer härs och tvärs för att leta fram ett postförskott eller ett rekommenderat brev, som icke ligger på just den plats, där vederbörande väntat att finna det. Alla dessa saker skulle, förefaller det mig, kunna ordnas genom att det funnes en viss inre service innanför disken, som möjliggjorde, att den som betjänar allmänheten verkligen helt finge ägna sig däråt och hade möjlighet till en budskickning för den inre expeditionen. Det förefaller mig sålunda mer vara fråga om en valhänthet beträffande förmågan att organisera arbetet än egentligen om ett behov av någon starkt utökad arbetskraft.

Jag har funnit detta tillfälle lämpligt att framföra dessa synpunkter till herr kommunikationsministerns benägna beaktande. Jag antager, att förhål-

Ang. höjning av vissa postavgifter m. m. (Forts.)

landena här i Stockholm ingalunda äro ensamstående, utan att man på flera håll, åtminstone i de större städerna, kan göra liknande klagomål gällande. En översyn rörande dessa förhållanden med hjälp av organisationstekniskt kunnigt folk, som finge arbeta inte bara i generalpoststyrelsen utan även på postkontoren, skulle vara mycket nyttig och medföra en betydande lättnad för allmänheten i dess anlitande av postverket.

I detta anförande instämde herr *Siljeström*.

Herr **Bärg, Johan**: Herr talman! Jag ber först att få rätta en feluppgift, som finns i bevillningsutskottets betänkande nr 3. På första sidan står det i punkt 2) beträffande motionerna, att motionen nr 190 i första kammaren av herrar Gottfrid Karlsson och Albertsson är lika lydande med motionen nr 251 i andra kammaren av herr Hansson i Vännäsby m. fl. Detta är emellertid fel. Det skall vara motionen nr 252 i andra kammaren i stället för nu nämnda 251. Då de som likalydande angivna motionerna ha olika yrkanden, är det nödvändigt att upplysa om detta. Felet har uppkommit på det sättet, att motionerna i riksdagstrycket ha fått felaktiga nummer, och utskottet har givetvis följt de tryckta numren och således i sin tur överfört detta fel.

I anledning av vad som här anförts i övrigt vill jag först i fråga om herr Aronssons yrkande om bifall till motionerna om höjt lokalporto endast hänvisa till vad herr Wennqvist anför i frågan. Jag vill endast understryka, att om man får tro på vad generalpoststyrelsen anför — och det lär väl vara svårt att vederlägga detta — så skulle ett bifall till motionerna ingalunda sammanfalla med det allmänna syfte, som propositionen har, nämligen att tillföra statsverket högre inkomster, utan följden skulle snarare bli den motsatta. Om man således, som herr Aronsson gjorde, ansluter sig till propositionens tanke i det avseendet, träffar man inte målet, om man håller på en höjning av lokalportot.

Vad den andra frågan beträffar, den som rör en utvidgning av lokalporto-områdena, har ju utskottet för sin del i betänkandet strukit under önskvärdenheten av att en närmare undersökning verkställes, huruvida icke en för landsbygden förmånligare ordning än den nuvarande skulle kunna åstadkommas. Visserligen har utskottet avstått från att yrka bifall till motionerna om skrivelse i berört avseende, och det har skett av det vanliga skälet, att när en undersökning i ett ämne pågår, är riksdagen oftast inte benägen att skriva till Konungen om åtgärder i det syfte, i vilket utredning redan pågår. Utskottet säger i denna fråga, att utskottet förutsätter att generalpoststyrelsen vid den utredning som pågår »tager under övervägande, huruvida och i vad mån det kan vara möjligt att åstadkomma en bättre utjämning än som nu är för handen mellan stadsbygd och landsbygd i postalt hänseende, bland annat genom ändring av bestämmelserna om lokalportots tillämpningsområde». I generalpoststyrelsens promemoria, som finnes avtryckt i betänkandet, säger generalpoststyrelsen också, att det är givet att postverket vid den utredning i annat avseende, som pågår, »även kommer att beakta vad riksdagen vid olika tillfällen anför angående utjämningen mellan stadsbygd och landsbygd i postalt hänseende».

Nog har det förefallit oss inom utskottet vara ganska obehövt under sådana förhållanden att lägga en kaka på den redan befintliga och skriva till Konungen och hemställa, att Konungen skall säga till generalpoststyrelsen att göra en utredning, som styrelsen redan har lovat att göra.

Nu har herr Wennqvist, som är sakkunnig på detta område, här gjort en omfattande uppläggnings av detta problem. Det må ju vara förklarligt om var-

Ang. höjning av vissa postavgifter m. m. (Forts.)

ken utskottet eller riksdagen hitintills, som inte ha besuttit denna sakkunskap, i alla de fall, då dessa frågor varit före till behandling inom utskottet och riksdagen, givit några direkta anvisningar om hur frågan om lokalportoområdena lämpligen skall lösas. Det är möjligt att herr Wennqvists uppslag när det gäller utvägar för en sådan lösning och hans omdömen om lättheten att ordna det hela kunna vara riktiga. Men för min del vill jag, trots all tilltro till talarens sakkunskap på området, ha sagt ifrån att det måhända vore en något för stor tilltro till sin egen insikt i frågan, om riksdagen skulle ge sig in på att peka ut de vägar, på vilka dessa frågor skulle lösas. Det förefaller mig vara det enda riktiga att man anger vad man syftar till och uppmanar myndigheterna att söka åstadkomma det bästa resultatet. Sedan får riksdagen, när förslag en gång komma fram, pröva huruvida dessa förslag äro sådana att syftet blir tillgodosett. Och i det sammanhanget blir det nog också närmare klargjort hur det förhåller sig med alla de besvärligheter och alla de konsekvenser, som följa med den ena eller den andra utvägen.

Ingen gång hitintills vid den mångfald av tillfällen, då dessa frågor ha varit uppe till behandling i riksdagen, har riksdagen givit sig på att ge några sådana mera direkta fingervisningar, och jag tror att det vore klokt att även denna gång nöja sig med att följa utskottet och så pass tydligt, som man där ändå gjort, säga ifrån, vilket mål man egentligen vill komma fram till, utan att fördjupa sig i frågan om på vilket sätt det lämpligen bör ske.

Under hänvisning till vad jag nu antytt måste jag finna starka skäl föreligga för att hemställa, att kammaren måtte bifalla vad utskottet hemställt icke allenast i punkterna I, II och III, utan jämväl i punkt IV.

Herr Wennqvist: Herr talman! Jag ber att värdsamt få framhålla, att i bevillningsutskottets betänkande visserligen omförmåles den för landsbygdens del gynnsamma ståndpunkt, som generalpoststyrelsen vid olika föregående tillfällen intagit, men jag ber också att få påpeka, att ännu har det inte gjorts något som helst om jag så får säga krafttag i denna riktning. Jag ber också att i anledning av vad bevillningsutskottets ärade ordförande här yttrade få framhålla, att jag icke tänkt mig att här lägga fram något som helst förslag med precisa linjer om hur denna fråga skall kunna lösas. Men jag har ansett det vara min skyldighet att som en motivering till det yrkande, som jag ansett mig ha både rätt och plikt att här framlägga, andraga ungefärligen hur jag tänkt mig saken ordnad. Det finns alltså inte alls någon slags åstundan från min sida att göra mig till herre och mästare över min styrelse, men jag har ansett att jag såsom ledamot av denna kammare i alla fall är fullt befogad att framlägga min åsikt. Det är här en utredning, som begäres. Den utredningen har begärts i olika motioner. Detta har också styrkt mig att förse mitt yrkande om bifall till denna motion med den motivering, som jag har för denna ståndpunkt.

Jag är alls inte blind för att det här kan finnas vissa svårigheter i tekniskt hänseende, men de äro enligt min uppfattning inte på något sätt oöverkomliga. Om nu utskottet har haft den uppfattningen, att det är lämpligt att utöka de postala förmånerna för landsbygden i så att säga jämsällande riktning mellan stad och land, ber jag värdsamt om överseende för att jag inte kan fatta, att det inte då skulle ha varit lika så gott att utskottet för sin del förordat just det yrkande, som jag har äran att framlägga. Det är dock icke i generalpoststyrelsens föreliggande yttrande på något sätt utlovat eller ställt i utsikt en allmän förbättring i fråga om landsbygdens lokalportoförhållanden. Vad styrelsen här säger innebär bl. a. att den överbärgt en inskränkning av ett lokalportområde, nämligen Stockholms. Då har jag ansett, herr talman, att det må-

Ang. höjning av vissa postavgifter m. m. (Forts.)

hända vore lämpligt att riksdagen ville göra ett sympatiuttalande till förmån för den organisation, som jag har skisserat i mitt föregående anförande.

Jag tillåter mig alltså, herr talman, att vidbliva mitt yrkande om bifall till vad i de av mig åberopade motionerna hemställas under andra punkten, d. v. s. om en skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i denna fråga.

Herr statsrådet **Andersson**: Herr talman! Det förslag till höjning av portoavgifterna, som nu behandlas, är uteslutande tillkommet av statsfinansiella skäl. Något postalt behov av en ändring i portoavgifterna har icke förefunnits. Det har icke heller förefunnits någon önskan från postverkets sida att för egen del skaffa sig större inkomster. Vid sådant förhållande har det saknats anledning att gå in på åtskilliga omständigheter, som eljest anmäla sig i sammanhanget. Vore det fråga om en ändring av portoavgifterna, som vore betingad av postala skäl, skulle jag naturligtvis ha tagit upp den gamla diskussionen om lokalportoområdena och vad därmed sammanhänger. Då så emellertid icke är fallet, har jag ansett att saken borde behandlas allenast ur den synpunkt, som föranlett förslaget framläggande.

Eljest vill jag med anledning av vad herr Wennqvist här yttrade meddela, att jag har kvar mitt gamla intresse för en bättre ordning i lokalportoförhållandena. Jag har ju, som han antydde, en gång här i riksdagen tagit ett initiativ i detta spörsmål, som dock icke ledde till något resultat. Men saken är ännu oklarerad, och jag har den uppfattningen att allt inte är bra som det är. De invändningar, som från generalpoststyrelsens sida rests vid de tillfällen, då saken varit å bane, kunna visserligen var för sig äga giltighet, men därmed är inte sagt att man inte skulle kunna finna en väg, som kunde tillgodose de lokala intressena och samtidigt ur postverkets synpunkt vara möjlig. Jag är dock inte säker på att den utväg, som herr Wennqvist rekommenderade, skulle vara bättre än de utvägar som förut varit under diskussion. Han utgick ifrån att socknarna på landsbygden skulle vara lämpliga områden att fastställa som lokalporto-områden. Så är nog ingalunda alltid förhållandet. Somliga socknar äro alldeles för små för att överhuvud taget kunna utgöra någon ekonomisk enhet, under det att andra socknar, särskilt i norra Sverige, äro så stora att det rimligtvis inte kan bli tal om att behandla socknen som ett lokalportoområde. I de allra största socknarna finnas insprängda samhällsbildningar, som var för sig utgöra ekonomiska centra och där det även finns särskilda postanstalter. Jag kan för min del inte komma ifrån min gamla tanke, att det enklaste sättet att lösa frågan om lokalportoområdena vore att taga adressområdena till lokalportoområden, så att varje försändelse, som inlämnades vid en postanstalt eller en lantbrevbäringslinje, lydande under denna postanstalt, och som är adresserad till samma postanstalt, skulle få gå som lokalförsändelse.

Men, som sagt, alla dessa saker har jag inte nu haft anledning att upptaga till prövning, ty motivet vid framläggandet av denna proposition har uteslutande varit att skaffa staten — icke postverket — ökade inkomster.

Herr **Wennqvist**: Herr talman! Jag ber om ursäkt att jag ger min högste chef, herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, en liten replik. Jag nämnde i mitt föregående anförande, att det kan finnas fyra poststationer inom en och samma socken. Då skulle man genom att använda adressutvägen, om jag får använda det uttrycket, alltså icke låta lokalportot gälla inom socknen i dess helhet. Jag medger mycket gärna att herr statsrådet har rätt i att det är skillnad på olika socknar, bl. a. i rent geografiskt hänseende. Men det står i motionens yrkande icke endast talat om sockengränser, utan det

Ang. höjning av vissa postavgifter m. m. (Forts.)

talas också om poststationsområden och annars tätbebyggda orter. Det har varit min mening att denna fråga naturligtvis skulle komma att underkastas en synnerligen ingående granskning hos generalpoststyrelsen. Och visst är det åtskilliga problem, som här uppstålla sig, bl. a. frågan om den moderna bussbefordran av försändelser.

Jag skall emellertid be att få betyga min glädje över att herr statsrådet fortfarande har denna fråga i välvilligt beaktande. Och jag hoppas att man, med bortseende från de meningsskiljaktigheter, som möjligen i vissa detaljer kunna yppa sig på detta förberedande stadium, skall komma till ett för landet i dess helhet lyckligt resultat, när det gäller att utjämna de obestridliga olikheter i detta hänseende, som finnas mellan land och stad.

Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman!

Herr Persson: Herr talman! Jag hade inte tänkt taga till orda i denna debatt, då jag redan instämt med herr Aronsson, men det var ett litet uttalande av herr Wennqvist, som gjorde att jag i alla fall begärde ordet.

Jag förstod herr Wennqvists första anförande så, som om han menade att vi, som motionerat, ville taga bort lokalportot helt och hållet. Det är inte vår mening. Vi ha endast begärt, att även lokalportot skall höjas efter samma grunder som riksportot. Ett sådant yrkande ha vi ansett oss ha goda skäl för såsom vi utvecklade i motionen och som herr Aronsson här ytterligare berört. Det är klart att det ju kan uppstå en minskning av antalet lokalportoförsändelser och att inkomstökningen därför inte blir så stor som den siffran man erhåller genom en enkel matematisk beräkning av hur mycket fem öres höjning i lägsta viktsatsen och en höjning i proportion därtill i de högre viktsatserna skulle ge. Men jag kan inte komma ifrån den uppfattningen, att det i alla fall skulle bli någon inkomstökning. Generalpoststyrelsen har varit inne på resonemanget att minskningen skulle kunna bli densamma som då lokalportot helt och hållet togs bort i slutet av förra kriget. Man borde emellertid kunna förutsätta, när det nu icke är fråga om ett borttagande av lokalportot utan endast en höjning av portosatserna, att minskningen i denna trafik icke blir fullt så stor som då. Och det förhåller sig i alla fall så att de andra möjligheter, som stå till buds för de stora firmor och andra, särskilt här i Stockholm, som använda lokalportoförsändelser, naturligtvis också äro förenade med större omkostnader nu än förut.

När jag ändå har fått ordet vill jag passa på att ställa en fråga till kommunikationsministern. Det var synnerligen intressant att höra, att han har kvar sitt intresse för att landsbygden skulle bli bättre lottad i detta avseende. Men när herr kommunikationsministern gör gällande, att vi nu endast haft att taga hänsyn till skattesynpunkten, måste han väl i alla fall medgiva att i och med den höjning, som nu är föreslagen i propositionen, blir i själva verket orättvisan gentemot landsbygden större än vad den varit förut. Det hade väl då varit på sin plats att taga upp frågan i ett litet större sammanhang. Det spørsmål, som jag därför nu vill framställa till kommunikationsministern, är följande: Kan man kanske med det intresse, som kommunikationsministern hyser för saken, räkna med att herr statsrådet kommer att göra någon påtryckning på generalpoststyrelsen, så att den utredning, som så där halvt om halvt utlovats, verkligen kommer till stånd och ger ett tillfredsställande resultat? Endast om herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet förklarar sig beredd till någonting sådant, anser jag att vi från landsbygdens sida ha anledning att avstå från det yrkande, som här är framställt av både herr Aronsson och herr Wennqvist om en utredning på ifrågasvarande område.

Ang. höjning av vissa postavgifter m. m. (Forts.)

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Det förefaller mig som om man, när man resonerar om lokalportots betydelse för landsbygden, i någon mån underlåter att taga hänsyn till de förhållanden, som föreligga och som redovisats av generalpoststyrelsen i dess under hand avgivna yttrande, vilket intagits i utskottets betänkande. Där påpekas att av den posttrafik, som för närvarande förekommer, härrör över 70 procent från städer och stadsliknande samhällen och återstoden från landsbygden. Det påpekas vidare att om en höjning av lokalportot skulle komma till stånd, så skulle det betyda att de 90 procent av korrespondenterna i städer och stadsliknande samhällen, som använda sig av lokalportot, skulle få en ytterligare höjning utöver den som föreslås i samband med höjningen av riksportot. Det är sålunda på det viset, att lokalportotrafiken inte har den utomordentliga betydelse för landsbygden, som man här talar om, utan en höjning av lokalportot skulle till nio tiondelar betyda en ökad beskattning av korrespondenterna i städer och stadsliknande samhällen utöver den, som den föreslagna portohöjningen i övrigt medför och som till nära tre fjärdedelar få bäras av dem.

Jag medger för min del gärna, att korrespondenterna i städerna och de stadsliknande samhällena ha en fördel framför landsbygdens befolkning när det gäller lokalportot i fråga om den lilla del, som lokalportoförsändelserna ha någonting med landsbygden att göra. Men det förefaller mig som om man använder en oriktig väg, när man vill försöka utjämna den orättvisa, som sålunda finns, genom att yrka på lokalportots höjande. Om det föreligger en orättvisa, bör man väl inte försöka utjämna den på det sättet, att man åstadkommer sämre förhållanden för dem, som råkat få det bra, utan man bör väl i stället söka åstadkomma bättre förhållanden för dem, som ännu ha det dåligt. Den utvägen har man försökt att tillgripa genom det förslag om utvidgning av lokalportoområdena, som föreligger i andra motioner. Jag tycker det vore ganska naturligt om de herrar, som här förfakta landsbygdens synpunkter med hänsyn till den orättvisa, som för närvarande råder, i stället ägnade sitt huvudsakliga intresse åt de motioner, som avse icke att höja lokalportot, utan att åstadkomma en utjämning av lokalportoområdena för att på det sättet göra landsbygd och stad något så när jämställda.

För dessa motioner har det icke saknats sympati inom utskottet. Om kammararens ledamöter ville göra sig besväret att läsa igenom utskottsbetänkandet, tror jag det ganska tydligt skulle framgå, att utskottet tvärtom har mycket starka sympatier för möjligheten av en sådan anordning, att landsbygdens befolkning i större utsträckning än hittills skulle göras delaktig av lokalportots välsignelse.

Herr Wennqvist torde ha uppmärksammat den saken, fastän kanske inte så mycket som han borde ha gjort. Den kraftiga attack, som han här satt in till förmån för de i detta syfte väckta motionerna, har måhända ingivit kammararens ledamöter den föreställningen, att det råder en mycket starkare motsättning mellan utskottet och motionärerna än det i själva verket gör. Utskottet framhåller i sin motivering att generalpoststyrelsen under den utredning, som generalpoststyrelsen förklarar pågå, skall ägna särskild uppmärksamhet åt frågan om ändring av bestämmelserna om lokalportots tillämplighetsområde. Att utskottet för sin del icke velat tillstyrka en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning beror endast därpå, att det pågår en utredning i ärendet, visserligen från andra utgångspunkter, men dock berörande sådana saker och ting, som ha med lokalportots tillämplighetsområde att skaffa. Utskottet har sålunda för sin del icke velat begära en utredning, som redan pågår, men utskottet har velat fästa uppmärksamheten på att man under

Ang. höjning av vissa postavgifter m. m. (Forts.)

denna utredning skall ägna särskild uppmärksamhet åt möjligheten att genom en utvidgning av lokalportots tillämplighetsområde skapa rättvisare förhållanden mellan land och stad.

Men hänsyn till den ståndpunkt, som riksdagen i dylika fall plägar intaga, eller att den inte gärna vill lägga sig i saker och ting, som redan äro under utförande, eller begära utredningar, som redan äro igångsatta, förefaller det naturligt att även i detta fall följa den väg, som utskottet rekommenderar. Man konstaterar sålunda, att här pågår en utredning i frågan och att den bör ägna särskild uppmärksamhet åt de förhållanden, som riksdagen för sin del finner vara förtjänta av en sådan uppmärksamhet. Jag tror att kammarens ärade ledamöter med ganska gott samvete, även om man mycket livligt sympatiserar med en utvidgning av lokalportots tillämplighetsområde, vilket jag för min personliga del också gör, kan nöja sig med det betänkande i ärendet, som bevillningsutskottet har framlagt och till vilket jag yrkar bifall.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkten II.

Herr **Aronsson**: Herr talman! Jag skall be att få framställa det yrkandet, att lokalportot för brev måtte höjas till de belopp, som angivas i motionen nr 250 i andra kammaren, eller till respektive 15, 30 och 45 öre.

Herr **Bärg, Johan**: Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna punkten yrkats dels att vad utskottet hemställts skulle bifallas, dels ock, av herr *Aronsson*, att riksdagen skulle besluta, att lokalportot för brev skulle höjas till de belopp, som angäves i motionen II: 250, eller till respektive 15, 30 och 45 öre.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkten III.

Herr **Aronsson**: På denna punkt skall jag, herr talman, be att få framställa det yrkandet, att postportot å enkla brevkort måtte höjas med 5 öre.

Herr **Bärg, Johan**: Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare, enligt herr *Aronssons* yrkande, därpå att riksdagen skulle besluta, att det enkla brevkortsportot skulle höjas med 5 öre; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten IV.

Herr **Aronsson**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till det i motionen nr 251 i andra kammaren framställda yrkandet om utredning angående lokalportoområdena. Detta yrkande sammanfaller med det av herr Wennqvist i debatten tidigare framställda.

Herr **Bärg, Johan**: Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Ang. höjning av vissa postavgifter m. m. (Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder yrkats dels att vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Aronsson*, att kammaren skulle bifalla det i andra punkten av motionen II:251 framställda yrkandet om avlåtande till Kungl. Maj:t av en skrivelse med anhållan om skyndsamt utredning och förslag angående möjligheter för sockenområden, poststationsområden och annars tätt bebyggda orter att i större utsträckning utnyttja lokalportot.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Aronsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 3 punkten IV, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Aronssons* under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 55;

Nej — 60.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Herr statsrådet *Andersson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 90, angående anslag till ny posthusbyggnad i Borås m. m.

Föredrogs ånyo sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om jämkning av arrendeavtal i vissa fall, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Lagförslag om jämkning av arrendeavtal i vissa fall m. m.

Genom en den 6 februari 1942 dagtecknad proposition, nr 40, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1. lag om jämkning av arrendeavtal i vissa fall; samt

2. lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 16 maj 1941 (nr 243) om rätt för arrendator att bortföra stråfoder m. m.,

dels ock till Kostnader i samband med jämkning av vissa arrendeavtal å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 10,000 kronor.

Enligt 1 § i förstnämnda lagförslag skulle arrendator under vissa omständigheter, därest arrendevillkoren på grund av rådande förhållanden befunnos

Lagförslag om jämkning av arrendeavtal i vissa fall m. m. (Forts.)
för honom oskäligt tyngande, äga påfordra skälig jämkning av i jordbruksalster bestämt arrende. Enligt 2 § i samma lagförslag skulle arrendator, som skulle frånträda den arrenderade fastigheten under år 1942 och som enligt arrendeavtalet åtagit sig att vid frånträdandet avlämna viss myckenhet stråfoder eller annat jordbruksalster, äga rätt att, där brist förefunnnes i den fastställda myckenheten på grund av omständigheter, till vilka han icke varit vållande, i skälig omfattning vinna befrielse från skyldighet att ersätta bristen. Därest jordägaren och arrendatorn icke enades om den jämkning av arrendet, till vilken arrendatorn enligt 1 § vore berättigad, eller om det sätt, varpå jämkningen skulle komma arrendatorn till godo, eller, i fall som avsåges i 2 §, om arrendatorns befrielse från ersättningsskyldighet gentemot jordägaren eller omfattningen därav, skulle frågan enligt 3 § avgöras av särskild nämnd.

4 § i lagförslaget var så lydande:

Där ej annorlunda mellan jordägaren och arrendatorn åsämjes, må den jämkning av det i jordbruksalster bestämda arrendet, till vilken arrendatorn enligt 1 § är berättigad, icke utan synnerliga skäl av nämnden bestämmas på sådant sätt, att därigenom arrendet för den tid jämkningen avser nedsättes med mer än två tredjedelar av prisstegringen å ifrågakomma jordbruksalster efter den 14 mars 1940.

Befrielse från skyldighet att ersätta sådan brist som avses i 2 § må ej mot jordägarens bestridande utan synnerliga skäl medgivnas till större del än två tredjedelar av bristen.

I anledning av förevarande proposition jämte Kungl. Maj:ts propositioner nr 38, med förslag till lag angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiaslik jord, och nr 39, med förslag till förordning angående grunder för lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av kronans jordbruksegendomar, hade inom riksdagen väckts två likalydande motioner, nämligen motionen nr 193 i första kammaren av herr *Nilsson, Bror*, och herr *Persson* samt motionen nr 253 i andra kammaren av herr *Hansson* i Skediga m. fl.

I motionerna hade yrkats, att riksdagen måtte besluta, utom annat.

dels att arrendet för den tid jämkningen avsåge skulle kunna nedsättas med hela värdet av prisstegringen å ifrågakommande jordbruksalster efter den 14 mars 1940;

dels ock att skyldigheten för arrendator att ersätta brist i stråfoder eller annat jordbruksalster, som skulle lämnas vid avträde av arrendet, skulle kunna helt efterskänkas.

Propositionen nr 40 hade, såvitt angick anslagsfrågan, hänvisats till jordbruksutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott samt tilldelats andra lagutskottet. Motionerna hade, i vad de avsågo propositionerna nr 38 och 40, hänvisats till behandling av lagutskott och tilldelats andra lagutskottet samt i övrigt till jordbruksutskottet.

Enligt överenskommelse mellan andra lagutskottet och jordbruksutskottet hade omförmälda propositioner och motioner hänskjutits till behandling i sammansatt andra lag- och jordbruksutskott, vilket utskott i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte antaga Kungl. Maj:ts i propositionen framlagda förslag till lag om jämkning av arrendeavtal i vissa fall;

B. att riksdagen, med förklarande att riksdagen funnit viss jämkning böra vidtagas i det i propositionen framlagda förslaget till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 16 maj 1941 (nr 243) om rätt för arrendator att

Lagförslag om jämkning av arrendeavtal i vissa fall m. m. (Forts.)

bortföra stråfoder m. m., måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 16 maj 1941 (nr 243) om rätt för arrendator att bortföra stråfoder m. m.;

C. att riksdagen måtte till Kostnader i samband med jämkning av vissa arrendeavtal å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av kronor 10,000 samt

D. att motionerna I:193 och II:253, i vad de anginge förevarande proposition och i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Löfvander* och *Svedberg*, vilka ansett att lättnaden i arrendevillkoren icke borde maximeras till två tredjedelar av den beräknade prisstegringen utan upptaga hela den beräknade värdestegringen.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten A.

Herr Löfvander: Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande är fogad en reservation av mig jämte herr Svedberg, ledamot av denna kammare. Vi ha inom utskottet förfäktat den meningen att de lättnader i arrendevillkoren, som här åsyftas, icke böra maximeras till två tredjedelar av den beräknade prisstegringen å jordbruksalstren, utan upptaga hela den beräknade värdestegringen.

Den statliga regleringen på jordbrukets område har som bekant siktat till att i bästa fall åstadkomma samma räntabilitet som vid den nuvarande krisens utbrott. I fråga om många jordbruk tror jag dock man kan konstatera, att det syftet icke har blivit uppnått. Särskilt kännbara bli verkningarna för alla de jordbruk, som ha en skörd under medelmåttan. Största delen av de arrenden, som beröras av det nu föreliggande förslaget, utgöres ju av de s. k. mjölkarrendena. Vi, som syssla med mjölkproduktionen, kunna konstatera, att omkostnaderna inom denna gren av jordbruksnäringen ha stigit mera än mjölkpriset. Därtill kommer att mjölkproduktionen gått ner på grund av den missväxt, som har varit rådande i stora delar av landet.

Beträffande reservationens första punkt är jag beredd på den invändningen, att lagförslaget sådant det föreligger ger möjlighet att, där synnerliga skäl förefinnas, bevilja större lindring än två tredjedelar. Men då man har någon kännedom om vad detta »synnerliga skäl» betyder, när det skall tillämpas ute i det praktiska livet, vill man inte tillmäta den möjligheten så värst stort värde. Vi reser vanter ha därför ansett, att man nu borde kunna gå med på full avskrivning av den beräknade värdestegringen.

Herr talman! Med det ringa intresse i fråga om dessa saker, som finnes här i kammaren, tror jag mig inte kunna omvända kammaren, och jag skall därför inte göra något yrkande. Jag har endast velat framföra min åsikt beträffande denna fråga.

Herr Norman: Herr talman! Då reservanten inte framställt något yrkande, kan jag inskränka mig till att hemställa om bifall till utskottets utlåtande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna B—D.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. lindring i arrendevillkoren för vissa krono- arrendatorer. Föredrogs ånyo sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående grunder för lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av kronans jordbruksegendomar, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 6 februari 1942 dagtecknad proposition, nr 39, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående grunder för lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av kronans jordbruksegendomar.

I berörda lagförslag hade 2 § följande avfattning:

Lindring i arrendevillkoren må endast avse nedsättning i arrendeavgiften i den mån denna utsatts i persedlar. Arrendeavgiften må icke nedsättas med större belopp än som motsvarar två tredjedelar av skillnaden mellan persedlarnas pris enligt litt. A i markegångstaxan för åren 1939 och 1941.

Med anledning av förevarande proposition jämte Kungl. Maj:ts propositioner nr 38, med förslag till lag angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastisk jord, och nr 40, med förslag till lag om jämkning av arrendeavtal i vissa fall, m. m., hade inom riksdagen väckts två likalydande motioner, nämligen motionen nr 193 i första kammaren av herr *Nilsson, Bror*, och herr *Persson* samt motionen nr 253 i andra kammaren av herr *Hansson* i Skediga m. fl.

I motionerna hade yrkats, att riksdagen måtte besluta, utom annat, dels att den nämnd, som enligt 3 § i förslaget till lag om jämkning av arrendeavtal i vissa fall (Kungl. Maj:ts proposition nr 40) skulle pröva skäligheten av jämkning i fråga om allmänna arrenden, även skulle erhålla motsvarande befogenhet i fråga om krono- och ecklesiastiska arrenden;

dels ock att arrendet för den tid jämkningen avsåge skulle kunna nedsättas med hela värdet av prisstegringen å ifrågakommande jordbruksalster efter den 14 mars 1940.

Propositionen nr 39 hade hänvisats till jordbruksutskottet. Motionerna hade, i vad de avsågo propositionerna nr 38 och 40, hänvisats till behandling av lagutskott och tilldelats andra lagutskottet samt i övrigt till jordbruksutskottet.

Enligt överenskommelse mellan andra lagutskottet och jordbruksutskottet hade omförmälda propositioner och motioner hänskjutits till behandling i sammansatt andra lag- och jordbruksutskott, vilket utskott i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen måtte antaga det genom förevarande proposition framlagda förslaget till förordning angående grunder för lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av kronans jordbruksegendomar; samt

B. att motionerna I:193 och II:253, i vad de anginge förevarande proposition och i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Löfvander* och *Svedberg*, vilka ansett,

1) att lindring i arrendevillkoren icke borde maximeras till två tredjedelar av skillnaden mellan persedlarnas pris enligt litt. A i markegångstaxan för åren 1939 och 1941 utan att lindring borde medgivas till hela det belopp, som utgjorde skillnaden mellan nämnda års markegångspriser;

2) att prövning av skäligheten av arrendelindring för arrendator borde ske av den nämnd, varom stadgades i 3 § lagen om jämkning av arrendeavtal i vissa fall.

Ang. lindring av arrendevillkoren för vissa kronoarrendatorer. (Forts.)

Herr Löfvander: Herr talman! Till detta utskottsutlatande ha samma ledamöter av denna kammare anfört reservation som i fråga om det föregående utskottsutlåtandet. Vid behandlingen av detta spörsmål angående kronoarrendena ha vi ansett, att lindring i arrendevillkoren icke bör maximeras till två tredjedelar av skillnaden mellan persedlarnas pris enligt litt. A i markegångstaxan för åren 1939 och 1941, utan att lindring bör medgivas till hela det belopp, som utgör skillnaden mellan de nämnda årens markegångspriser.

Vidare ha vi ansett, att prövning av skäligheten av arrendelindring för arrendatorer å kronans egendomar bör ske genom den nämnd, som enligt nyss fattat beslut skall pröva skäligheten av jämkning av arrendeavtal i vissa fall. Enligt vår mening skulle man på detta sätt få en mera enhetlig bedömning av de respektive ärendena. Man får väl förutsätta att en domänintendent, som under år 1940 gjort upp förslag till ett arrende, inte är alltför villig att i år medgiva, att det arrende han satte under 1940 är oskäligt. I den praktiska tillämpningen är det väl ändå domänintendentens yttrande och mening som blir avgörande, åtminstone i de alla flesta fall.

Ja, herr talman, jag är lika pessimistisk i detta fall som nyss; jag tror inte det går att få någon ändring till stånd i kammarens inställning. Därför har jag intet yrkande.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Det är inte gjort något yrkande i denna fråga, men jag skall ändå i korthet angiva den ståndpunkt som har tagits i departementet vid propositionens utformande.

Då det gäller yrkandet om lindring beträffande naturaprestationerna med hela beloppet av värdestegringen, så skulle jag ju något bättre förstå, att man velat gå längre, när det gäller mjölkarrendena, som utgå in natura i sin helhet. Men beträffande här ifrågavarande arrendeavtal — det gäller kronoarrenden — är ju hälften av avgälden utsatt i penningar och hälften i persedlar. Då har man resonerat på det sättet, att halva arrendeavgiften som utgår i penningar delvis har sjunkit i värde under de senaste åren. Sakkunniga hade ju ursprungligen föreslagit en lindring endast med hälften, och bland dessa sakkunniga ha även suttit representanter för arrendatorerna. Emellertid skall jag inte vidare utveckla dessa synpunkter, eftersom utskottet nu har anslutit sig till den ståndpunkt som har intagits i propositionen.

Vad beträffar prövningen, skulle det ju onekligen verka litet besynnerligt, om inte det verk, som handhar utarrenderingen, också skulle pröva dessa framställningar. Som herr Löfvander sade, skall visserligen domänintendenten avge sitt yttrande och omdöme, men om inte domänstyrelsen bifaller framställningen, har ju vederbörande arrendator möjlighet att gå till Kungl. Maj:t. Där finns alltså besvärsmöjlighet.

I fråga om lindringen vill jag tillägga, att bland »synnerliga skäl» får man väl räkna om missväxt har drabbat ett område hårt. Prövningen av det speciella fallet får då utvisa, att här är det ett svårare läge än i ett annat fall, där det dåliga skörderesultatet har drabbat mindre kännbart.

Jag tror sålunda, att man här nog har kommit till en lämplig avvägning.

Herr Norman: Herr talman! Vad beträffar de myndigheter, som skola pröva frågan om jämningsbeloppet, har utskottet som skäl för att inte tillmötesgå motionärernas hemställan anfört, att det synes lämpligt att denna prövningsrätt anförtros åt de myndigheter som ha att förvalta kronoegendomarna. Detta är ett så att säga mera principiellt skäl. Men därutöver framfördes inom ut-

Ang. lindring av arrendevillkoren för vissa kronoarrendatorer. (Forts.) skottet också praktiska skäl för denna anordning och för att således inte tillmötesgå motionärernas hemställan.

Den nämnd, som skall ha prövningen om hand, när det gäller de allmänna arrendena, skall ju egentligen inte behöva arbeta. Man hoppas att i de flesta fall vederbörande parter skola komma överens utan att nödgas kalla på nämnden. Detta blir en fördel för dem själva, då de därigenom undvika de kostnader som detta skiljenämnds-förfarande i varje fall kommer att medföra för dem. Skulle nu samma nämnd även få hand om krono- och ecklesiastika arrenden, kan man nog räkna med att frågan om lindring i arrendevillkoren i ett stort antal fall, kanske i de allra flesta, skulle hänskjutas till denna nämnd, något som skulle åsamka arrendatorerna särskilda kostnader. Jag tror att motionärernas förslag i detta fall inte skulle vara till någon som helst fördel för arrendatorerna. Dessa ha ju möjlighet att få sina synpunkter prövade genom att vädja till Kungl. Maj:t.

Även ett annat praktiskt skäl talar för att den ordning, som är föreslagen i propositionen, är den lämpliga. Denna nämnd för de allmänna arrendena skall bestå av representanter från bägge parterna. Om nu samma nämnds befogenheter utvidgas att gälla även kronoarrenden, skulle ju nämndens sammansättning bli otillfredsställande, när det gäller andra parter än dem som det är fråga om vid de allmänna arrendena.

Jag hemställer om bifall till utskottets utlåtande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

*Ang. reglering
av vissa eck-
lesiastika
arrenden.*

Föredrogs ånya sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 3, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastisk jord, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 6 februari 1942 dagtecknad proposition, nr 38, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastisk jord.

I detta lagförslag var 2 § av följande lydelse:

Lindring i arrendevillkoren må endast avse nedsättning i arrendeavgiften i den mån denna utsatts i persedlar. Arrendeavgiften må icke nedsättas med större belopp, än som motsvarar två tredjedelar av skillnaden mellan persedlarnas pris enligt litt. A i markegångstaxan för åren 1939 och 1941.

Med anledning av förevarande proposition jämte Kungl. Maj:ts propositioner nr 39, med förslag till förordning angående grunder för lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av kronans jordbruksegendomar, och nr 40, med förslag till lag om jämkning av arrendetal i vissa fall, m. m., hade inom riksdagen väckts två likalydande motioner, nämligen motionen nr 193 i första kammaren av herr *Nilsson, Bror*, och herr *Persson* samt motionen nr 253 i andra kammaren av herr *Hansson* i Skediga m. fl.

I motionen hade yrkats, att riksdagen måtte besluta, utom annat, dels att den nämnd, som enligt 3 § i förslaget till lag om jämkning av arrendeavtal i vissa fall (Kungl. Maj:ts proposition nr 40) skulle pröva skäligheten av jämkning i fråga om allmänna arrenden, även skulle erhålla motsvarande befogenhet i fråga om krono- och ecklesiastika arrenden;

dels ock att arrendet för den tid jämkningen avsåge skulle kunna nedsättas med hela värdet av prisstegringen å ifrågakommande jordbruksalster efter den 14 mars 1940.

Ang. reglering av vissa ecklesiastika arrenden. (Forts.)

Propositionen nr 38 samt motionerna, i vad de avsågo propositionerna nr 38 och 40, hade hänvisats till behandling av lagutskott och tilldelats andra lagutskottet. I övrigt hade motionerna hänvisats till jordbruksutskottet.

Enligt överenskommelse mellan andra lagutskottet och jordbruksutskottet hade omförmälda propositioner och motioner hänskjutits till behandling i sammansatt andra lag- och jordbruksutskott, vilket utskott i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte antaga det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastisk jord; samt

B. att motionerna I: 193 och II: 253, i vad de anginge förevarande proposition och i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Löfvander* och *Svedberg* ansett,

1) att lindring i arrendevillkoren icke borde maximeras till två tredjedelar av skillnaden mellan persedlarnas pris enligt litt. A i markegångstaxan för åren 1939 och 1941 utan att lindring borde medgivas till hela det belopp, som utgjorde skillnaden mellan nämnda års markegångspriser;

2) att prövning av skäligheten av arrendelindring för arrendator borde ske av den nämnd, varom stadgades i 3 § lagen om jämkning av arrendeavtal i vissa fall.

Herr Löfvander: Herr talman! Beträffande detta utskottsutlåtande ha vi reservanter ungefär samma anmärkning och kritik mot utlåtandet som i det förra fallet. I föreliggande utlåtande tillkommer emellertid ytterligare en sak som är betänkelig, nämligen att vederbörande stiftsnämnd skall pröva skäligheten av arrendelindring. Man blir betänksam, när man studerar de olika stiftsnämndernas yttranden rörande den arrendelindring som är ifrågasatt. Många av stiftsnämnderna äro välvilligt inställda, och jag vill, för att det inte skall bli något missförstånd, klart säga ifrån, att jag har fullt förtroende för den stiftsnämnd, inom vars område jag själv hör hemma. I denna sitter praktiskt dugligt folk, som kan bedöma dessa saker. Men då man läser stiftsnämndens i Uppsala yttrande, blir man betänksam. Den säger, att möjlighet till arrendelindring borde inskränkas endast till fall, där det på grund av missväxt och ekonomiskt trångmål mötte hinder för arrendator att fullgöra sina arrendeförpliktelser. Även i sådant fall borde endast ett villkorligt efterskänkande ske med prövning vid arrendetidens slut, om återbetalning skäligen kunde ske.

Är man jordbrukare och arrendator, ecklesiastisk arrendator därtill, blir man betänksam, när en institution som denna skall pröva en ansökan om arrendelindring. Det är på den grund reservanterna stärkts i uppfattningen, att en opartisk nämnd hade varit att föredraga.

Nu har man visserligen klagorätt i detta fall. Om man inte är nöjd med stiftsnämndens beslut, kan man klaga hos Kungl. Maj:t. Men detta ärende går i så fall inte till samma departement som frågan om kronoarrendatorerna. Detta förhållande kan ju innebära en ytterligare förvirring, då det gäller att bevilja arrendelindring.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr Norman: Herr talman! Jag tror inte man har så stor anledning att på stiftsnämndernas yttranden över ett sakkunnigförslag grunda någon misstro mot hur dessa nämnder komma att bedöma dessa ärenden. Det är ju en

Ang. reglering av vissa ecklesiastika arrenden. (Forts.)
sak att ta så att säga principiell ståndpunkt till ett lagförslag, men när statsmakterna genom sina beslut här givit en tydlig anvisning om hur man bör förfara, är jag övertygad om att de offentliga myndigheter, som skola handha dessa spörsmål, lojalt tillämpa lagens bestämmelser, så att det syfte uppnås, som statsmakterna avsett med sitt beslut.

Herr Löfvander: Herr talman! Ja, man kan i sådana här fall liksom utskottets ordförande ha fromma önskemål, men som praktisk jordbrukare har man inte så lätt för att sätta sig in i att vederbörande komma att taga sådan hänsyn.

Uppsala stiftsnämnd har tydligen den åsikten, att om en arrendator blir beviljad lindring nu, skall man om åtta, tio år, när han lämnar gården, om han då har några styvvar kvar, ta ut dem av honom. Jag tycker inte man kan läsa fram något annat ur detta stiftsnämndens yttrande.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Jag begriper inte riktigt vad denna reservation innebär. Jag ställer samma fråga här i kammaren som i utskottet: innebär den att reservanterna mena, att om en arrendator av antingen en kronogård eller en ecklesiastik gård vill ha lindring i arrendet, han då skall vända sig till nämnden, eller är avsikten att han skall vända sig till jordägaren, som i detta fall är antingen kronan eller pastoraten? Jag fick aldrig något svar på den frågan i utskottet. Av reservationens formulering tycker jag det framgår, att det skulle vara meningen, att vederbörande arrendator skall vända sig direkt till nämnden. Skulle det vara avsikten, måste jag säga att det inte är ett rimligt förfaringssätt. Det riktiga måste väl vara att man i första hand går till den, av vilken man arrenderar jorden, och frågar honom, om man inte kan få lindring i arrendet. Det är ju mycket sannolikt att man får det, särskilt sedan Kungl. Maj:t och riksdagen fattat detta beslut.

Skulle reservanterna bara mena att nämnden borde ersätta Kungl. Maj:t som besvärinstans, tycker jag att formuleringen inte ostridigt ger vid handen att detta är innebörden i reservationen. Beträffande kronoarrendatorerna förelåg ju samma reservation, men där måste väl Kungl. Maj:t anses vara en vida bättre, objektivare och förnämligare klagoinstans än en nämnd ute i ett län.

När det gäller frågan om de ecklesiastika boställena, får man väl utgå ifrån att handläggningen inom ecklesiastikdepartementet kommer att ske efter ungefär samma grunder som tillämpas inom jordbruksdepartementet. Jag förmodar, att vid utskrivandet av dessa tre propositioner ett samarbete mellan departementen ägt rum och att ärendena i praktiken bli behandlade efter likartade grunder. Jag tycker detta skulle vara tillräckligt betryggande.

Jag har inte tidigare fått klart för mig vad reservanterna menat, och det var för den skull jag begärde ordet. Det är i alla fall ett önskemål att få veta vad reservanterna syfta till.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av särskilda utskottets memorial nr 1, angående ersättning till kanslipersonalen hos särskilda utskottet, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 90, 92, 94 och 97.

Anmäldes sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 42, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om jämkning av arrendeavtal i vissa fall, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 43, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående grunder för lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av kronans jordbruksegendomar, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 44, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastik jord, dels ock i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 42, att utskottets hemställanden i utlåtande nr 1, vidkommande förslaget nr 43, att utskottets hemställanden i utlåtande nr 2 samt, i fråga om förslaget nr 44, att utskottets hemställanden i utlåtande nr 3 bifölles även av andra kamraren.

Herr *Siljeström* avlämnade nedannämnda av honom och herr *Holmström* under tecknade motioner:

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskiljande från aktiv stat av vissa beställningshavare vid försvarsväsendet; och

nr 200, i samma ämne.

Motionerna bordlades.

Herr **Forslund** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag ber att till kommunikationsministern få framställa följande interpellation.

Sedan 1936 års järnvägskommitté år 1938 framlagt förslag om ett förstatligande av de enskilda järnvägarna, förelades denna fråga 1939 års riksdag genom en proposition i ärendet, som i huvudsak följde de sakkunnigas förslag. Riksdagen biföll propositionen och uttalade bl. a. att förstatligandet skulle snarast genomföras och helst inom den tidrymd av fem år, som angivits av nyssnämnda kommitté. Kungl. Maj:t uppdrog åt kungl. järnvägsstyrelsen att med de enskilda järnvägsförvaltningarna upptaga förhandlingar i syfte att åstadkomma förslag till överenskommelse i och för statsförvärv av banorna. En del dylika förslag har av järnvägsstyrelsen efter förhandlingar åstadkommits, vilka förslag därefter godkänts av Kungl. Maj:t och riksdagen. De sålunda hittills förvärvade järnvägarna ha en banlängd av cirka 2,300 km eller ungefär en fjärdedel av det enskilda järnvägsnät, som fanns vid 1939 års ingång. Kostnaden har uppgått till cirka 60 miljoner kronor, innefattande såväl likvid till aktieägarna som övertagna lån.

I samband med propositioner till 1940 års riksdag om förvärv av vissa banor framförde statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet — proposition nr 101, sid. 42 — tanken att med hänsyn till det statsfinansiella läget järnvägsförstatligandet skulle kunna bedrivas i ett något långsammare tempo än vad från början avsetts.

Denna statsrådets mening vann emellertid icke riksdagens gillande. På statsutskottets förslag uttalade riksdagen — riksdagens skrivelse nr 243 — fastmer, att nuvarande kritiska läge tvärtom kunde sägas utgöra en anledning att påskynda inlösningsåtgärderna.

Ett principuttalande av samma innebörd gjordes också vid 1941 års riksdag, och riksdagen har således vid upprepade tillfällen påfordrat ett fullföljande av förstatligandet utan något dröjsmål.

*Interpellation
ang. förstatli-
gandet av de
enskilda järn-
vägarna.*

Interpellation ang. förstatligandet av de enskilda järnvägarna. (Forts.)

De vägande skäl för ett snabbt förstatligande av de enskilda järnvägarna, som åberopades av 1940 och 1941 års riksdagar, ha sedan dess fått en större tyngd. Det allttjämt pågående kriget och dess följder tvinga till omfattande beredskap på skilda områden. Vårt lands försämrade försörjningsläge, som tager sig uttryck i minskade varutillgångar, har tvingat till omfattande åtgärder i och för att åstadkomma en så långt möjligt förnuftsmässig hushållning med landets realkapital och varutillgångar.

På trafikväsendets område har ansetts nödigt tillskapa ett särskilt organ — trafikkommissionen — med uppgift att verka reglerande och på ett ekonomiskt sätt ordna den trafikverksamhet, som kan och måste upprätthållas. Det oundvikliga har tvingat till mycket stränga restriktioner, framför allt på motortrafikens område. När det gäller järnvägarnas insatser i folkhushållets tjänst, är det mångfalden av förvaltningar, som framstår som det svåraste hindret för ett rationellt och i allmän mening ekonomiskt utnyttjande av järnvägarnas anläggningar, materiel och personal. Jag syftar därvid särskilt på den av splittringen förorsakade ordningen med oföränderliga transportvägar och vagn-dispositionens bundenhet vid ägareförhållanden. Vårt lands järnvägar ha f. n. att utveckla den allra största trafik, som någonsin förekommit. Detta sker under en tid, då man från det allmännas sida med rätta manar till all möjlig sparsamhet på olika områden. Med de fördelar, som enligt min mening skulle vara att vinna genom en enhetlig förvaltning av vårt lands järnvägar, bör det allmänna strävandet till sparsamhet även få verka som ett motiv för att på kortaste tid åstadkomma ett enhetliggörande av vårt lands järnvägsväsende. Det är med denna min uppfattning om betydelsen av ett snabbt förstatligande av de enskilda järnvägarna förklarligt, att jag med förvåning för någon tid sedan tog del av en tidningsuppgift, vari meddelades, att regeringen icke ämnade till årets riksdag framlägga förslag om förvärv av Stockholm—Västerås—Bergslagens järnväg. Samtidigt med denna uppgift nämndes, att en uppgörelse var inom räckhåll men att det därvid av säljaren påyrkats ett för högt försäljningspris. Utan att i detta sammanhang ingå på något bedömande av, huruvida det vid förhandlingarna preliminärt överenskomna priset var för högt eller inte, anser jag mig emellertid kunna fastställa, att statens järnvägars ansvariga ledning, vilken äger och måste äga de bästa förutsättningarna för bedömandet av en järnvägs affärs- och trafikvärde, har ansett sig efter granskning och prövning av de olika faktorerna kunna gå med på ett sådant pris, att enighet mellan parterna kunnat ernås. Enligt vad jag tror mig veta ha i detta fall till grund för bedömandet lagts beräkningar efter enahanda grunder som tillämpats vid tidigare förvärv och för vilka finns redogjort i en proposition till 1940 års riksdag. Därur har inhämtats, att de ekonomiska beräkningarna i dylika fall alltid grundas på trafikomfattningen under ett antal år före kriget.

Denna järnväg, som har en banlängd motsvarande statsbanelinjen Stockholm—Göteborg, är av mycket stor betydelse för den sammanlagda trafikverksamheten, och det bör vara ganska naturligt, att statens järnvägars ledning, som erhållit Kungl. Maj:ts uppdrag att söka ordna överenskommelser med de enskilda företagen, skulle betraktat det som en stor fördel för såväl den löpande trafik- och drifttjänsten som för det fortsatta arbetet för förstatligandet, om denna järnväg nu på *frivillighetens väg* kunde genom förvärv inordnas i det stora statsbanenätet.

I och med regeringens nu intagna ståndpunkt är det, så vitt jag har mig bekant, första gången som järnvägsstyrelsens värdering av fördelar och kostnader vid en uppgörelse underkänts. Man har inte på något sätt erhållit vetskap om, hur regeringen tänker sig att fortsätta arbetet med förstatligandet; det sy-

Interpellation ang. förstatligandet av de enskilda järnvägarna. (Forts.)
nes för övrigt vara sannolikt — och detta förefaller mig alldeles särskilt betänkligt — att det hinder, som nu uppstått, även kan komma att verka hämmande för det fortsatta arbetet. Med hänsyn till denna frågas betydelse vore det av värde, om man från regeringens sida kunde förvänta, att riksdagen bleve i tillfälle taga del av de skäl, som förelegat för regeringens avslag, och för övrigt bleve i tillfälle pröva föreliggande förslag till inköp av nämnda järnväg. I betraktande av vad som förevarit vid de tre senaste årens riksdagar kan det enligt min mening icke anses tilltalande, att regeringen utan riksdagens hörande helt avvisar ett förslag, som järnvägsstyrelsen för sin del funnit sig kunna framlägga i och för förvärv av ett stort och viktigt järnvägsföretag.

Helt naturligt kan icke vilken köpeskillning som helst godtagas, men med riksdagens upprepade beslut i själva huvudfrågan synes riksdagen icke kunna känna sig tillfredsställd med att hållas i okunnighet om vad som verkligen förevarit i detta fall. Det torde även ha betydelse, om riksdagen kunde erhålla kännedom om huruvida sedermera något från regeringens sida åtgjorts för att föra frågan framåt, d. v. s. för att söka åstadkomma en godtagbar överenskommelse med här ifrågavarande trafikföretag.

Med hänsyn till vad jag nu sålunda anført och för att riksdagen må bliva i tillfälle få del av regeringens åtgärder på ett mycket viktigt område, får jag härmed hemställa om kammarens medgivande att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande interpellation:

Anser herr statsrådet, att förstatligandet av de enskilda järnvägarna är till fördel för vårt lands ekonomiska hushållning och då särskilt när det gäller trafikväsendet?

Om herr statsrådet besvarar denna fråga jakande, är då statsrådet villig vidtaga åtgärder för att underlätta ett snabbare resultat i det pågående arbetet för förstatligandet av dessa järnvägar; är herr statsrådet dessutom villig att lämna riksdagen upplysning om vad som åtgjorts för att komma till ett slutgiltigt resultat i fråga om förvärv av Stockholm—Västerås—Bergslagens järnväg; i det fall herr statsrådet fortfarande anser, att det föreslagna inköpspriset å Stockholm—Västerås—Bergslagens järnväg är för högt, är då statsrådet villig inhämta riksdagens mening i frågan?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1.40 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.